Österbottens välfärdsområde
Pohjanmaan hyvinvointialue

Pohjanmaan hyvinvointialueen vammaispalvelulain (675/2023) soveltamisohje 2027

Vammaisneuvoston käsittely xxxxxx

Hyvinvointialueen hallitus, hyväksytty xxxx§

Sisällys

1. Vammaispalvelulain (675/2023) soveltamisohje 4
1.1 Johdanto 4
1.2 Vammaispalveluiden toissijaisuus 4
1.3 Tuen tarpeen arviointi 5
1.4 Soveltaminen 6
1.4.1 Soveltaminen eri elämänvaiheissa 7
2. Vammaisille henkilöille järjestettävät erityispalvelut (vammaispalvelulaki 6 §) 8
2.1 Valmennus (vammaispalvelulaki 7–8 §) 8
2.1.1 Palvelun toteutus 9
2.2 Henkilökohtainen apu (vammaispalvelulaki 9-11 §) 9
2.2.1 Henkilökohtainen apu arjessa 10
2.2.2 Henkilökohtainen apu vapaa-aikana 11
2.2.3 Henkilökohtainen apu matkoilla 11
2.2.4 Henkilökohtainen apu eri vuorokauden aikoina 12
2.2.5 Palvelun toteutus 13
2.2.5.1 Henkilökohtaisen avun luokitus 13
2.2.5.2 Henkilökohtaisena avustajana toimiminen 14
2.2.5.3 Työnantajamalli 14
2.2.5.4 Palvelusetelimalli 15
2.3 Erityinen osallisuuden tuki (vammaispalvelulaki 12–13 §) 15
2.3.1 Palvelun toteutus 17
2.4 Tuettu päätöksenteko (vammaispalvelulaki 14-15 §) 17
2.4.1 Palvelun toteutus 18
2.5 Vaativa moniammatillinen tuki (vammaispalvelulaki 16–17 §) 18
2.5.1 Palvelun toteutus 19
2.6 Asumisen tuki (vammaispalvelulaki18 §) 19
2.6.1 Palvelun toteutus omaan kotiin tai ryhmämuotoiseen asumiseen 20
2.7 Lapsen asumisen tuki (vammaispalvelulaki 19–21 §) 21
2.7.1 Lapsen asumisen tuki kotiin 21
2.7.2 Palvelun toteutus lapsen kotiin 21
2.7.3 Lapsen asumisen tuki kodin ulkopuolella 22
2.7.4 Palvelun toteutus kodin ulkopuolella 23
2.8 Tuki esteettömään asumiseen (vammaispalvelulaki 22-23 §) 23

2.8.1 Esteettömän asumisen toteutus 24
2.8.2 Kohtuullinen korvaus asunnon muutostöistä 25
2.9 Lyhytaikainen huolenpito (vammaispalvelulaki 24 §) 25
2.9.1 Lyhytaikainen huolenpito asiakkaan kotona 26
2.9.2 Lyhytaikainen huolenpito aamu- ja iltapäivätoimintana 26
2.9.3 Lyhytaikainen huolenpito loma-aikana 27
2.10 Päivätoiminta (vammaispalvelulaki 25-26 §) 27
2.10.1 Palvelun toteuttamistavat 28
2.11 Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta (vammaispalvelulaki 27 §) 28
2.11.1 Palvelun toteuttamistavat 29
2.12 Liikkumisen tuki (vammaispalvelulaki 28–31§) 29
2.12.1 Liikkumisen tuen toteuttamistavat 29
2.12.2 Kuljetuspalvelu 30
2.13 Taloudellinen tuki hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle (vammaispalvelulaki 33 §) 32
3. Vammaisille henkilöille järjestettävät harkinnanvaraiset ja määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet (VpL 6 §) 33
3.1 Taloudellinen tuki (vammaispalvelulaki 32 §) 33
3.1.1 Korvaus auton hankintaan ja auton muutostyöt 34
3.1.2 Päivittäisissä toiminnoissa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet 35
3.2 Muut palvelut ja tukitoimet (vammaispalvelulaki 34 §) 35
4. Erityishuoltolakiin jäävät säännökset 36
4.1 Vaativa moniammatillinen tuki 36

1. Vammaispalvelulain (675/2023) soveltamisohje

1.1 Johdanto

Tähän soveltamisohjeeseen on koottu vammaisten henkilöiden palveluja ja tukitoimia koskevan vammaispalvelulain (675/2023) mukaisten palvelujen ja tukitoimien myöntämistä koskevat periaatteet Pohjanmaan hyvinvointialueella.

Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan vammaispalvelulaissa henkilöä, joka tarvitsee vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen vuoksi välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä (vammaispalvelulaki § 2).

Oikeus palvelun saamiseen ei perustu diagnoosiin, vaan vamman yhdessä yhteiskunnallisten esteiden kanssa aiheuttamaan toimintarajoitteeseen ja siitä johtuvaan avun tai tuen tarpeeseen.

Kaikissa toimintarajoitteissa arvioidaan yhdenvertaisesti yksilöllinen avun, tuen ja huolenpidon tarve, yleisten palveluiden sopivuus ja oikeus saada vammaispalvelulain perusteella palveluita.

Vammaispalvelulain mukaisten palveluiden tavoitteena on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä. Lain tarkoituksena on tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut (vammaispalvelulaki 1 §).

Vammaispalveluja järjestetään vammaiselle henkilölle, jos hän täyttää vammaispalvelulain soveltamisalassa määritellyt kriteerit ja palvelukohtaiset myöntämiskriteerit. Vammaispalveluita järjestetään vain, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Vammaispalveluita järjestetään vammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Vammaispalvelulaissa tarkoitetaan elämänvaiheella ihmisen yleiseen elämänkulkuun kuuluvaa ajanjaksoa, johon liittyy sille tyypillisiä kehitysvaiheita ja tehtäviä. Vammaispalvelulaissa tarkoitettuja elämänvaiheita ovat lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus.

Vammaispalvelulakia sovellettaessa otetaan huomioon YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimus, Suomen perustuslaki (731/1999) ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014).

1.2 Vammaispalveluiden toissijaisuus

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014), terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä

iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun ensisijaisen lain perusteella.

Ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestettävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista voidaan periä maksu siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) säädetään.
Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä tai perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai vaikeuttaa sitä olennaisesti. Tämä täydentää sitä, mitä asiakasmaksulaissa (11 §) jo säädetään maksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä.

Vammaispalvelulain mukaisia palveluita koskevasta päätöksenteosta ja päätösten toimeenpanosta säädetään sosiaalihuoltolain 45 ja 46 pykälissä. Päätös pannaan toimeen kiireellisissä tapauksissa viipymättä ja muissa kuin kiireellisissä tapauksissa ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireilletulosta, jollei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pitempää käsittelyaikaa. Vammaisen henkilön palveluita koskevat vammaispalvelulain mukaiset päätökset tehdään siten, että ne ovat voimassa toistaiseksi, ellei henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä.

Vakuutuslaitokselta peritään vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia silloin, kun palveluja ja tukitoimia on annettu samaan tarkoitukseen ja samaan aikaan kun vakuutuslaitos on korvausvelvollinen (vammaispalvelulaki 40 §).

1.3 Tuen tarpeen arviointi

Vammaisen henkilön *palvelutarpeen arviointi tehdään sosiaalihuoltolain (36–37 §)* ja sitä täydentävän uuden vammaispalvelulain (4 §) säännösten mukaisesti. Vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman tekemisestä vastaa aina sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015) tarkoitettu virkasuhteessa oleva ammattihenkilö; sosiaalityöntekijä tai sosionomi (AMK).

Palveluiden toteuttaminen ja seuranta tehdään yhteistyössä asiakkaan kanssa siten, että hänellä on mahdollisuus olla osallisena asiakasprosessin kaikissa vaiheissa. Vammaisen lapsen osallisuuden tukemiseen asiakasprosessissa on kiinnitettävä erityistä huomiota (vammaispalvelulaki 3 §). Kun vammaispalvelujen työntekijälle tulee tieto sosiaalihuollon tarpeesta olevasta henkilöstä, hänen on arvioitava, onko asia kiireellinen.

Vammaisen henkilön osallisuutta tuetaan hänen toimintakykynsä, ikänsä ja kehitysvaiheensa sekä elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla. Vammaista henkilöä tuetaan tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa. Palvelutarpeen arviointia laadittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen.

Palvelutarve on arvioitava viivytyksettä ja asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa. Palvelutarve arvioidaan yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaistensa tai läheistensä tai muiden toimijoiden kanssa. Arviointi voidaan jättää tekemättä

vain silloin, jos se on ilmeisen tarpeetonta, esimerkiksi, kun kyse on tilapäisestä yksittäisen palvelun tarpeesta tai palvelutarve on vastikään selvitetty.

Vammaispalvelusta palveluita hakevien asiakkaiden osalta palvelutarpeen arvioinnissa tulee huomioida kattavasti myös asiakkaan tuen tarpeisiin vastaavien ensisijaisten palvelujen, kuten sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen arviointi. *Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä arvioidaan sosiaalihuoltolain 42 § mukaisen omatyöntekijän tarvetta.*

Arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan hyvinvointialueen viranomaiseen palvelujen saamiseksi henkilön ollessa vammaispalvelulaissa tarkoitettu vammainen henkilö. Palvelutarpeen arviointia täydennetään asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmalla, jollei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Jos vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden toteutuminen edellyttää erityisiä toimenpiteitä, ne kirjataan asiakassuunnitelmaan. *Omatyöntekijästä ja läheisverkoston kartoittamisesta säädetään sosiaalihuoltolain 42 ja 43 pykälissä. Sosiaalihuoltolain 41 pykälässä säädetään sosiaalihuollon viranomaisen vastuusta huolehtia siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Asiakassuunnitelma tarkastetaan tarvittaessa. Suunnitelmaan merkitään milloin suunnitelma tulee päivittää.*

1.4 Soveltaminen

Vammaispalvelulain perusteella järjestetään palveluita niille vammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta.

Tuen tarpeen arvioinnissa on arvioitava yksilöllisesti se, milloin on kyse vammaisen henkilön elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta ja milloin siitä poikkeavasta tarpeesta.

Vammaisen henkilön yksilölliseen tuen ja palvelun tarpeen arviointiin on sisällytettävä arvio siitä, voidaanko hänen tarpeisiinsa vastata ensisijaisen lainsäädännön mukaisilla palveluilla.

(Vammaispalvelulaki 2 § ja 4 §)

Jotta palvelut voidaan järjestää vammaispalvelulain mukaisesti, on täytettävä kaikki seuraavat kriteerit.

1) Vammaisen henkilön määritelmä: Henkilöä, joka tarvitsee vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen takia välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä

2) Pitkäaikainen tai pysyvä – vähintään yli vuoden kestävä vamma tai sairaus

3) Vammainen henkilö ei saa sellaista palvelua, joka vastaa hänen yksilöllisiä tarpeitaan sosiaalihuoltolain tai muun yleislain nojalla. Todellinen palvelujen saatavuus ei määrää, mitä lakia tulee soveltaa.

4) Palvelu on välttämätön itsenäisen elämän, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi

5) välttämätön tarve poikkeaa siitä avun ja tuen tarpeesta, joka yleensä liittyy kyseiseen elämänvaiheeseen

1.4.1 Soveltaminen eri elämänvaiheissa

Vammaispalvelulaki on vammaisille henkilöille tarkoitettu erityislaki, joka turvaa eri elämänvaiheessa elävien vammaisten henkilöiden erityispalveluiden saatavuuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Vammaispalveluja myönnetään vain henkilöille, joiden tuen tarve poikkeaa elämänvaiheessa tavanomaisesta tarpeesta. Mikäli kyseessä on vammainen henkilö, tulee yksilöllisesti arvioida, onko sellainen vamman/sairauden aiheuttama avun tai tuen tarve, jota ei yleensä esiinny samassa elämänvaiheessa.

Lähtökohtana on henkilön suhde ympäröivään yhteiskuntaan, ei diagnoosipohjainen määrittely. Elämänvaiheisiin tavanomaisesti kuuluvan avun ja tuen tarpeisiin vastataan yleislain mukaisin palveluin. Yleislain ensisijaisuus korostuu lapsuuden, nuoruuden ja vanhuuden elämänvaiheissa niihin liittyvien tavanomaisten tarpeiden vuoksi. Erityispalveluiden tarve puolestaan korostuu yleensä aikuisuuden elämänvaiheessa, johon avun ja tuen tarve ei tavanomaisesti samalla tavoin liity.

Lasten ja perheiden osalta ensisijaiset sosiaalipalvelut ovat muun muassa sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö, lapsiperheen kotipalvelu, tukipalvelut sekä kotihoito. Kunnan varhaiskasvatuksen ja perusopetuslain mukaiset palvelut ovat aina ensisijaisia suhteessa vammaispalveluihin.

Ikäihmisten osalta ensisijaiset sosiaali- ja terveyspalvelut ovat niitä sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain mukaisia palveluita, joita iäkkäille henkilöille järjestetään hyvinvointialueella. Kotiin tuotavilla palveluilla ja sosiaalihuoltolain asumista koskevilla palveluilla ja liikkumista tukevilla palveluilla voidaan yleensä huolehtia iäkkään henkilön palvelutarpeista täysimääräisesti.

Hyvinvointialueella on kuitenkin velvollisuus huolehtia palveluiden jatkuvuudesta niissä tilanteissa, joissa vammainen henkilö on tarvinnut vammaispalveluita jo edeltävissä elämänvaiheessa. Vammainen henkilö voi saada vammaispalveluita myös ikääntyessään.

Hyvinvointialueella ei ole velvollisuutta järjestää vammaispalvelulain mukaisia palveluita, jos tilanne poikkeaa merkittävästi vertailuryhmän tasosta, eikä palveluista aiheutuvia

kustannuksia voida pitää kohtuullisina, kun otetaan huomioon toiminnan tavoite, merkitys vammaiselle henkilölle ja tilanne kokonaisuudessaan.

Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi usein toistuvat tai poikkeuksellisen pitkät ja kalliit ulkomaanmatkat ja niille tarvittavat palvelut tai muu vastaava tilanne, joka eroaa merkittävästi siitä, mitä tavanomaiseen elämään yleisesti arvioidaan kuuluvan.

Arvioinnissa on kuitenkin aina otettava huomioon myös vammaisen henkilön yksilöllinen elämäntilanne ja se, mikä yksittäistapauksessa on henkilölle tavanomaista elämää.

2. Vammaisille henkilöille järjestettävät erityispalvelut (vammaispalvelulaki 6 §)

Pohjanmaan hyvinvointialue järjestää vammaiselle henkilölle seuraavia avun ja tuen tarpeisiin vastaavia palveluita silloin, kun vammaisen henkilön itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen sitä välttämättä edellyttää.

Hyvinvointialueen on tällöin järjestettävä palvelu määrärahoista riippumatta.

2.1 Valmennus (vammaispalvelulaki 7–8 §)

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada valmennusta, jos hän tarvitsee tukea oppiakseen uusia tai vahvistaakseen olemassa olevia itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja tai toimiakseen elämässään tapahtuvissa muutostilanteissa tai valmistautuakseen tällaiseen tilanteeseen. Edellytyksenä on lisäksi, ettei vastaavaa valmennusta voi saada lääkinnällisenä kuntoutuksena.

Itsenäisessä elämässä tarvittavilla taidoilla tarkoitetaan taitoja, joita henkilö tarvitsee kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa, teknisten laitteiden ja digisovellusten käytössä, ympäristön hahmottamisessa ja liikkumisessa erilaisissa toimintaympäristöissä, ajan hahmottamisessa, kodinhoidon suunnittelussa ja toteutuksessa, asioinnissa, rahankäytössä tai muissa vastaavissa toiminnoissa. Vammaiselle henkilölle voidaan myöntää esimerkiksi tukea arjen taitojen opetteluun, liikkumistaidon ohjausta taikka pistekirjoituksen opetusta.

Valmennus elämänmuutostilanteissa voi liittyä useisiin eri tilanteisiin. Esimerkiksi tilanne, jossa henkilö on juuri vammautunut ja hän tarvitsee valmennusta toimiakseen arjessaan muuttuneen toimintakyvyn kanssa; muutos toimintaympäristössä tai perhetilanteessa tai muu vastaava elämän muutostilanne, esimerkiksi päiväkodin, koulun tai opiskelun aloittaminen tai lopettaminen tai muutto uuteen kotiin. Vammaiselle henkilölle voidaan myöntää esimerkiksi muuttovalmennusta tai asumiskokeilua. Valmennus on aina tavoitteellinen ja määräaikainen palvelu, johon sisältyy tiedollisten ja toiminnallisten taitojen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittelu, viittomakielen opetus tai puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käytön ohjaus sekä tuki.

Viittomakielen opetusta, kommunikaatiokeinojen käytön ohjausta sekä muutostilanteissa annettavaa tukea on järjestettävä myös vammaisen henkilön perheelleen ja muille läheisille, jos se on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi.

Valmennuksen tavoitteet, sisältö, tarvittava määrä ja toteutustapa arvioidaan yhdessä vammaisen henkilön kanssa ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa. Tämä kirjataan päätökseen ottaen huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet ja oma näkemys tarvittavasta valmennuksesta sekä sen tavoitteista.

Valmennus suunnitellaan ja toteutetaan tarvittaessa yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon (erityisesti kuntoutuksen) sekä opetuksen ammattilaisen kanssa. Monialaisesta yhteistyöstä säädetään sosiaalihuoltolain 41 pykälässä. Valmennus on asiakkaalle maksuton palvelu, ylläpidosta voidaan periä kohtuullinen maksu (asiakasmaksulaki 4 § ja 7 e §).

2.1.1 Palvelun toteutus

Pohjanmaan hyvinvointialueella valmennusta toteutetaan osittain omana toimintana osaamiskeskuksen kautta. Muun muassa tukiviittomaopetusta, AAC-ohjausta, kommunikaatio-ohjausta, kuntoutusohjausta, liikkumistaidon ohjausta, pistekirjoituksen opetusta sekä asumiskokeilua toteutetaan kuitenkin ostopalveluna. Valmennusta voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna tai osana muuta palvelua.

2.2 Henkilökohtainen apu (vammaispalvelulaki 9-11 §)

Henkilökohtaista apua vammaispalvelulain nojalla myönnetään vain silloin, jos asiakkaan yksilölliseen ja välttämättömään avuntarpeeseen ei voida vastata ensisijaisen lainsäädännön – kuten sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain, varhaiskasvatuslain tai perusopetuslain – mukaisten palvelujen avulla.

Henkilökohtaista apua ei myönnetä sellaiseen kodissa tapahtuvaan hoidolliseen hoivaan, asennonhoitoon, lääkityksen valvontaan tai puhtaasti passiiviseen seurantaan, johon voidaan vastata sosiaalihuoltolain mukaisella kotihoidolla.

Ryhmämuotoisessa asumisessa (kuten yhteisöllisessä tai ympärivuorokautisessa asumisessa) asiakkaan tavanomainen, päivittäinen avuntarve asunnon sisällä turvataan ensisijaisesti yksikön oman henkilökunnan avulla. Henkilökohtaista apua voidaan myöntää asumisyksikössä asuvalle sellaiseen kodin ulkopuoliseen toimintaan (kuten harrastuksiin, työhön, opiskeluun tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen), johon yksikön henkilökunnan antama apu ei ole riittävää tai tarkoituksenmukaista.

Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai oppilaitoksen aikainen avuntarve (kuten oppitunnit ja niihin liittyvät siirtymät) korvataan ensisijaisesti varhaiskasvatus- tai opetuslainsäädännön mukaisilla tukitoimilla, kuten kouluavustajalla.

Palvelutarpeen arvioinnissa on aina dokumentoitava, miten ensisijaisten lakien mukaisten palvelujen riittävyys on selvitetty ennen henkilökohtaisen avun myöntämistä.

2.2.1 Henkilökohtainen apu arjessa

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua, jos hän tarvitsee toisen henkilön apua:

1) päivittäisissä toimissa;

2) työssä tai opiskelussa; tai

3) vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa tai yhteiskunnallisessa osallistumisessa.

Henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytyksenä on, että vammainen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä.

Tämä tarkoittaa, että vammainen henkilö voi kertoa, mitä hän haluaa tehdä avustajan avulla. Olennaista on, että vammainen henkilö kykenee ilmaisemaan toiminnan sisällön, mutta hänen ei tarvitse määritellä toiminnan ajankohtaa tai paikkaa.

Oikeus henkilökohtaiseen apuun ei edellytä tietynlaista kommunikaatiokykyä. Tahtoa voidaan ilmaista myös tuettuna esimerkiksi puheen, viittomien, kuvien, teknisten apuvälineiden tai muun kommunikaation keinon avulla.

Henkilökohtainen avustaja voi myös avustaa vammaista henkilöä osittain valvomalla tai ohjaamalla häntä, jos henkilökohtaisen avun myöntämisedellytykset muutoin täyttyvät. Edellytyksiä henkilökohtaisen avun järjestämiseen ei kuitenkaan ole, jos henkilökohtaisen avun tarve painottuu pääasiassa kokonaan hoivaan, huolenpitoon tai valvontaan. Tällöin henkilön avun tarvetta määrittelevät muut kuin vammainen henkilö itse.

Henkilökohtaiseen apuun voi osana palvelun kokonaisuutta kuulua sellaisia avustajan toteuttamia itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon sekä pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon. Itsehoitoa vastaavilla toimenpiteillä tarkoitetaan muun muassa lääkkeen antamista, katetrointia, haavanhoitoa ja hengityslaitteen käytössä avustamista (Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi, HE 191/2022 vp). Terveydenhuolto järjestää vammaiselle henkilölle ja tarvittaessa avustajalle näiden toimenpiteiden edellyttämää ohjausta.

Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin vammainen henkilö sitä välttämättä tarvitsee. Päivittäisillä toimilla tarkoitetaan niitä henkilökohtaisia toimintoja, joita ihmiset elämässään tekevät joko joka päivä tai harvemmin, mutta kuitenkin toistuvasti tietyin aikavälein. Päivittäisiä toimia ovat:

- Liikkuminen

- Pukeutuminen
- Henkilökohtainen hygienia
- WC-toiminnot
- Vaatehuolto
- Ruokahuolto
- Kodin siisteydestä huolehtiminen
- Asiointi

Päivittäisiin toimiin kuuluu myös vammaisen henkilön huollossa tai hoidossa olevan lapsen hoitamiseen osallistuminen. Henkilökohtainen apu käsittää lisäksi ne lääkinnälliset hoitotoimenpiteet, jotka ovat viikoittain tai useammin toistuvia ja vamman tai pitkäaikaissairauden vuoksi välttämättömiä ja avustettava tekisi kyseiset asiat itse, mikäli hänellä ei olisi vammasta tai sairaudesta johtuvia toimintarajoitteita. Tällaisia voivat olla:

- Verensokerin mittaus
- Verenpaineen mittaus
- Insuliinikynän käyttö
- Toistokatetrointi
- PEG-letkun käyttö

Henkilökohtainen apu koskee ainoastaan sellaisia yksittäisiä tehtäviä, joista vammaisella henkilöllä on vaikeuksia suoriutua.

Opiskeluna pidetään tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tähtäävää opiskelua tai sellaista opiskelua, joka vahvistaa vammaisen henkilön ammattitaitoa ja työllistymisedellytyksiä. Tällaiseksi opiskeluksi katsotaan myös valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. Vammaiselle opiskelijalle annettava apu voi kattaa esimerkiksi avustamisen kotitehtävissä kouluajan jälkeen.

2.2.2 Henkilökohtainen apu vapaa-aikana

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa yhteensä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan henkilön välttämätöntä avuntarvetta. Palveluasumisen tai asumispalvelujen piirissä oleville vammaisille henkilöille, jotka ovat oikeutettuja henkilökohtaisen avun palveluun, henkilökohtaista apua on järjestettävä kodin ulkopuolisiin päivittäisiin toimiin heidän välttämätöntä avuntarvettaan vastaavalla tavalla.

2.2.3 Henkilökohtainen apu matkoilla

Henkilökohtaista apua voidaan myöntää vammaisen henkilön tavanomaiseen elämään kuuluvalle kotimaassa tapahtuvien ja ulkomaille suuntautuvien loma- tai työmatkoille.

Tavanomaiseksi lomamatkaksi katsotaan yleensä enintään 1–2 viikon pituinen yhtäjaksoinen loma. Pitkäkestoiseen tai pysyväisluonteiseen ulkomailla oleskeluun ei myönnetä henkilökohtaista apua.

Jos henkilölle on myönnetty henkilökohtaista apua kotona selviytymiseen, tulee näitä tunteja ensisijaisesti käyttää matkoilla. Samanlaisia kodinhoidollisia avun tarpeita, kuten siivoamista, ruuanlaittoa ja vaatehuoltoa tai ruokahuoltoon liittyvää kaupassakäyntiä tai asiointia, ei yleensä virkistys- tai työmatkoilla synny. Avustamiseen ei ole siten samanlaista matkan aikana kuin avustajapalveluita kotiolosuhteissa käytettäessä.

Jos ~~vaikeavammaiselle~~ päivittäiseen avustamiseen myönnetyt tunnit eivät kata välttämätöntä avun tarvetta matkan aikana, on etukäteen otettava yhteyttä vammaispalveluun. Matkojen ajalta korvataan avustajan välttämättömät, kohtuulliset matka- ja majoituskulut silloin, kun avustaminen edellyttää matkustamista vammaisen henkilön työn tai vapaa-ajan vieton vuoksi. Kustannukset korvataan Heta-työehtosopimuksen mukaisesti.

Viranhaltijan on ratkaistava yksilöllisin perustein, onko kyseessä tavanomaiseen elämään kuuluvasta loma- tai muusta matkasta. Jos vammainen henkilö matkustaa useita virkistysmatkoja vuodessa, on arvioitava, miltä osin matkat ovat tavanomaiseen elämään liittyviä matkoja ja onko niitä pidettävä välttämättöminä ja kohtuullisina.

Jos vammaisen henkilön lähiomainen tai läheinen toimii ulkomaan lomamatkalla vammaisen henkilön henkilökohtaisena avustajana, yhteisestä matkasta (ainakin osaa) on lähtökohtaisesti pidettävä lähiomaisen lomamatkana.

2.2.4 Henkilökohtainen apu eri vuorokauden aikoina

Henkilökohtaisen avun päätöksessä määritellään oikeus käyttää henkilökohtaista apua vuorokauden eri aikoina. Päätös perustuu asiakassuunnitelmaan ja yksilöllisen tuen tarpeeseen.

Henkilökohtaisen avun peruspäätös oikeuttaa avustajan käyttöön pääsääntöisesti arkipäivisin klo 6.00–18.00 välillä.

Jos henkilökohtaisen avun tarve kohdentuu säännöllisesti ilta-, yö- tai viikonloppuaikoihin, asiakassuunnitelmassa ja hakemuksessa on selvitettävä näiden aikojen välttämättömyys sekä yhteys vammaispalvelulain mukaisiin tarkoituksiin (kuten päivittäiset toimet, työ, opiskelu, harrastukset tai yhteiskunnallinen osallistuminen).

Mikäli yksilöllisesti arvioitu välttämätön avuntarve edellyttää työskentelyä näinä aikoina, tästä on tehtävä nimenomainen maininta myöntämispäätökseen. Hyvinvointialue toimii palkan sijaismaksajana, eikä se korvaa sellaisia vuorokaudenajallisia lisiä tai ylityökorvauksia, joiden perustetta ei ole vahvistettu myöntämispäätöksessä.

Jos yöllinen avun tarve liittyy pelkästään hoivaan, asentohoitoon, wc-käynteihin tai valvontaan, selvitetään ensisijaisesti muiden palvelujen, kuten kotihoidon tai asumispalvelun, hyödyntäminen ennen henkilökohtaisen avun myöntämistä.

Henkilökohtaista apua myönnetään yöksi silloin, jos kyseessä on aktiivinen, vammaisen henkilön omaan itsemääräämisoikeuteen ja aktiiviseen toimintaan liittyvä tarve (esim. sosiaalinen elämä, vuorotyö tai vastaava).

Tunnit voidaan eritellä päätöksessä arkipäiviin ja lisien alaisiin aikoihin.

2.2.5 Palvelun toteutus

Pohjanmaan hyvinvointialue järjestää henkilökohtaisen avun palvelua palvelusetelillä, työnantajamallilla sekä ~~*ostopalveluna.*~~ omana palveluna. Päättäessään henkilökohtaisen avun toteuttamistavasta hyvinvointialue ottaa huomioon vammaisen henkilön oman mielipiteen, elämäntilanteen ja asiakassuunnitelmaan kirjatun avun tarpeen. Henkilökohtaisen avun sijaisjärjestelyn tuottamis- ja toteuttamistavat avustajan poissaolotilanteiden varalta kirjataan asiakassuunnitelmaan ja palvelua koskevaan päätökseen.

.

2.2.5.1 Henkilökohtaisen avun luokitus

Pohjanmaan hyvinvointialue käyttää palveluseteli- ja työnantajamallissa neljää eri luokkaa (A, B1 ja B2, C), jotka määrittelevät avustajien työtehtävät. Palkkaluokan hyväksyy sosiaalityöntekijä, vammaisen henkilön todetun palvelutarpeen perusteella. Luokat noudattavat Heta-työehtosopimuksen palkkaluokkien kuvauksia. Henkilökohtaisen avustajan tehtäviin eivät kuulu sellaiset tehtävät, joita normaalisti suorittavat ammattilaiset (esimerkkejä tällaisista tehtävistä ovat renkaiden vaihto, sähkötyöt ja katon lumityöt).

Luokka A

- Avustajan työtehtävät ovat pääsääntöisesti avustamista päivittäisissä toimissa, työssä, opiskelussa, vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa, vapaa-ajan toiminnassa tai yhteiskunnallisessa osallistumisessa, eivätkä pääsääntöisesti sisällä luokkien B1 tai B2 mukaisia työtehtäviä.

Luokka B1

- Työtehtävät, joissa tehdään avun käyttäjän nostoja tai siirtoja
- Intiimihygieniassa avustaminen
- Suolen toimintaan ja tyhjennykseen liittyvät toimenpiteet
- Avanteeseen liittyvät työtehtävät.

Luokka B2

- Lääkkeiden itsenäinen jakaminen
- Pistoksena annettavien lääkkeiden annostelu ja pistäminen
- Vaativa haavanhoito
- Hengitystien toimivuudesta huolehtimisessa avustaminen siltä osin kuin tehtävä ei kuulu luokkaan C
- PEG-ruokintaletkun vaihtaminen

- Työntekijän suorittama katetrointi
- Cystofixiin (suprapubinen katetri) liittyvät työtehtävät.

Luokka C
- hengityslaitteen varassa elävän henkilön henkilökohtaisena avustajana toimiminen
- saattohoitovaiheessa olevan avun käyttäjän avustajana toimiminen
- vaativissa kommunikointiin liittyvissä työtehtävissä toimiminen.

2.2.5.2 Henkilökohtaisena avustajana toimiminen

Pääsääntöisesti henkilökohtaisena avustajana voi toimia muu henkilö kuin vammaisen henkilön perheenjäsen (puoliso, lapsi, vanhempi, isovanhempi tai muu läheinen, eli avopuoliso tai samaa sukupuolta oleva elämänkumppani). Ensisijaisesti arvioidaan aina ulkopuolisen avustajan käyttö, ja sen jälkeen voidaan yksilöllisen arvion perusteella harkita muita vaihtoehtoja. Henkilökohtaisena avustajana voi erityisestä syystä toimia vammaisen henkilön perheenjäsen, jos se on vammaisen henkilön edun mukaista (esimerkiksi äkillinen avun tarve perheen ulkopuolisen avustajan sairaustuessa tai työsuhteen päättyessä, vaikeus löytää perheen ulkopuolista avustajaa tai vammaan ja sairauteen liittyvät vaihtoehtoiseen kommunikaatioon liittyvät erityiset syyt, kuten ilmeiden ja tunnetilojen tulkitseminen).

2.2.5.3 Työnantajamalli

Työnantajamallissa vammainen henkilö palkkaa henkilökohtaisen avustajan työsopimuslain (55/2001) mukaiseen työsuhteeseen ja toimii avustajan työnantajana. Työnantaja noudattaa Hetan työehtosopimusta. Hyvinvointialue korvaa avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset. Työnantajamallin käytön edellytyksenä on, että vammainen henkilö kykenee vastaamaan työnantajan velvollisuuksista. Lisäksi edellytys on, että vammainen henkilö antaa asiakassuunnitelmaan kirjattavan suostumuksensa työnantajana toimimiseen.

Hyvinvointialue antaa sitä ennen vammaiselle henkilölle riittävän selvityksen työnantajan velvollisuuksista ja vastuista. Alaikäisen lapsen huoltaja tai vammaisen henkilön edunvalvoja voi toimia henkilökohtaisen avustajan työnantajana vastaavin edellytyksin kuin vammainen henkilö itse. Hyvinvointialueen on annettava yksilöllistä neuvontaa ja tukea työnantajamalliin liittyvissä käytännön asioissa.

Hyvinvointialue korvaa vammaiselle henkilölle kohtuullisen avustajan palkan, työnantajan lakisääteiset maksut ja korvaukset sekä muut työnantajana toimimisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset mukaan lukien palkkahallinnon kustannukset. Hyvinvointialueella korvattavat henkilökohtaisen avustajan palkka ja palkkakulut vahvistetaan erikseen. Sijaismaksajapalvelua myönnetään kaikille henkilökohtaisten avustajien työnantajille hyvinvointialueella.

Käytettäessä työnantajamallia henkilökohtaisen avun toteuttamisessa työnantajalle voidaan korvata kertakäyttökäsineiden hankkimisesta aiheutuneet kohtuulliset kustannukset silloin, kun kertakäyttökäsineiden käyttäminen on välttämätöntä liittyen

esimerkiksi intiimialueiden hygieniassa avustamiseen. Tartuntatautien ajalta korvaukset myönnetään erillisen terveysviranomaisten antaman tilannekohtaisen ohjeen mukaan.

Työnantajamallissa työnantajan on suunniteltava työvuorot siten, että ne vastaavat viranhaltijan tekemää myöntämispäätöstä. Työvuorojen sijoittelussa on noudatettava työaikalain mukaisia lepoaikoja ja vuorokausilepoa. Jos asiakas tarvitsee apua 24/7, yhdellä avustajalla ei voida teettää ympärivuorokautista työtä, vaan avustajia on palkattava useampia.

Tarkempaa tietoa työnantajamallista löytyy Pohjanmaan hyvinvointialueen työnantajamallin oppaasta.

2.2.5.4 Palvelusetelimalli

Palveluseteli on yksi lakisääteisistä tavoista järjestää henkilökohtaista apua. Palvelusetelillä hankittava palvelu perustuu aina viranhaltijan tekemään yksilölliseen palvelutarpeen arvioon ja myöntämispäätökseen.

Palveluseteliä voidaan tarjota asiakkaalle, joka täyttää vammaispalvelulain mukaiset henkilökohtaisen avun myöntämiskriteerit. Koska asiakas toimii suhteessa palveluntuottajaan kuluttajan asemassa, hänellä (tai hänen edunvalvojallaan/läheisellään) tulee olla kyky ja mahdollisuus palvelusetelin käyttämiseen, palvelun sisällön ohjaamiseen sekä yrityksen valintaan.

Palveluseteli on henkilökohtainen, eikä sitä voi muuttaa rahaksi tai käyttää muuhun kuin päätöksessä nimenomaisesti määrättyyn palveluun (päivittäiset toimet, työ, opiskelu tai vapaa-aika).

Asiakas valitsee itse haluamansa palveluntuottajan hyvinvointialueen hyväksymien yksityisten palveluntuottajien rekisteristä. Pohjanmaan hyvinvointialue hallinnoi palveluseteliä sähköisessä **Palse.fi**-järjestelmässä, josta ajantasainen tuottajaluettelo löytyy.

Palvelusetelin arvo on määritelty erillisessä palvelusetelin sääntökirjassa siten, että se kattaa päätöksen mukaisen avun perustarpeen. Jos asiakas kuitenkin vapaaehtoisesti tilaa päätöstä laajempaa palvelua, ylimääräinen osuus jää asiakkaan itsensä maksettavaksi omavastuuna.

Palvelusetelin vastaanottaminen on asiakkaalle aina vapaaehtoista. Mikäli asiakas kieltäytyy palvelusetelistä, apu järjestetään muulla hyvinvointialueen käytössä olevalla tavalla.

Tarkemmat säännökset, tuottajakriteerit ja kattohinnat on määritelty erillisessä Henkilökohtaisen avun palvelusetelin sääntökirjassa ja soveltamisohjeessa

2.3 Erityinen osallisuuden tuki (vammaispalvelulaki 12–13 §)

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea, jos hän tarvitsee yksilöllisesti toteutettua toisen henkilön tukea voidakseen päästä vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa tai osallistuakseen vapaa-ajan toimintaan sekä ollakseen osallisena vuorovaikutuksen tai vapaa-ajan tilanteissa.

(Vammaispalvelulaki 12 §)

Erityisen osallisuuden tuen myöntämisen edellytyksenä on, että ilman palvelua vammainen henkilö ei pääse vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa tai osallistumaan vapaa-ajan toimintaan eikä pääse osalliseksi näissä tilanteissa.

Erityisen osallisuuden tuen tarkoitus on turvata vammaisen henkilön oikeus osallistua ja päästä osalliseksi sosiaalisen vuorovaikutuksen tilanteissa ja vapaa-ajan toiminnassa myös silloin, kun hän ei kykene itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtoaan avun sisällöstä tai kun henkilökohtainen apu ei ole hänelle sopiva palvelu. Henkilökohtaisessa avussa lähtökohtana on, että vammainen henkilö ohjaa avustajaa, kun taas erityinen osallisuuden tuki sisältää vammaisen henkilön tarvitseman vahvankin ohjauksen toiselta henkilöltä.

Tarkoitus on, että tukea antava henkilö löytää keinoja sopeuttaa ja mukauttaa ympäristöä, toimintaa tai tekemistä sopivaksi vammaiselle henkilölle. Kyse voi olla esimerkiksi keinoista, joilla henkilölle mieluisaa tekemistä tuodaan hänelle sopivaan paikkaan. Vammaisella henkilöllä on subjektiivinen oikeus saada erityistä osallisuuden tukea, jos vammaispalvelulaissa määritellyt edellytykset palvelun saamiseksi täyttyvät.

Erityisen osallisuuden tuen tarkoitus on edistää erityisesti sellaisten vammaisten henkilöiden osallistumisen oikeuksia, joilla on kognitiivisia ongelmia tai suuria kommunikointiin liittyviä ongelmia. Erityisen osallisuuden tuen asiakkaana voi olla esimerkiksi vaikeasti vammaisia henkilöitä, osa aivovammaisia, osa autismikirjon, osa lihassairautta sairastavista henkilöistä. (Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi, HE 191/2022 vp).

Erityistä osallisuuden tukea on järjestettävä joko kodin ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan tai jos kotona tapahtuvaan toimintaan myönnettävä palvelu on vammaisen henkilön toivomusten tai edun mukainen vaihtoehto, osittain tai kokonaan vammaisen henkilön kotona tapahtuvaan toimintaan. Erityisen osallisuuden tukea voi saada itsenäisesti asuva, lapsuudenperheessä asuva, perhehoidossa asuva tai ryhmämuotoisessa asumisessa asuva henkilö.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea yhteensä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, ellei hän hae tätä pienempää tuntimäärää. (vammaispalvelulaki 42 §).

Erityinen osallisuuden tuki on asiakkaalle maksuton palvelu (asiakasmaksulaki 4 §). Erityisen osallisuuden tuen määrään ja sisältöön sekä toteuttamistapaan vaikuttavat myös vammaisen henkilön yksilöllinen tarve osallistua ja toisaalta osallisuuden toteutumiseksi tarvittavan tuen määrä. Yksilöllisestä tuen tarpeesta riippuen tuntimäärän tarve voi olla suurempi. Osallistumisen turvaamiseksi on myönnettävä riittävä määrä tukitunteja, jotta vammainen henkilö voi aidosti hyötyä palvelusta.

2.3.1 Palvelun toteutus

Erityistä osallisuuden tukea antaa ensisijaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöstä annetussa laissa tai terveydenhuollon ammattihenkilöstä annetussa laissa (559/1994) tarkoitettu ammattihenkilö tai muu soveltuvan tutkinnon suorittanut henkilö, esimerkiksi toimintaterapeutti, kuntoutusohjaaja tai lähihoitaja. Toissijaisesti tukea voi antaa muuten osaamisen puolesta tehtävään soveltuva henkilö, joka pystyy vastaamaan vammaisen henkilön tarpeisiin. Tukea antavan henkilön on huolehdittava, että vammaisen henkilön omaa tahtoa ja toivomuksia selvitetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa niin tarkkaan kuin se on vammaisen henkilön kommunikaatiokeinoin mahdollista.

Pohjanmaan hyvinvointialue järjestää erityisen osallisuuden tuen palvelua omana tuotantona, toimeksiantosopimuksena sekä ostopalveluna. Palvelun määrästä, sisällöstä ja toteuttamistavasta päätettäessä huomioidaan vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu yksilöllisen avun ja tuen tarve, omat toivomukset, elämäntilanne ja muu palvelukokonaisuus. Päätökseen kirjataan myönnettävän palvelun määrä, sisältö ja toteuttamistapa.

2.4 Tuettu päätöksenteko (vammaispalvelulaki 14-15 §)

Tuetun päätöksenteon on tarkoitus tukea vammaista henkilöä päätöksenteossa siten, että hän voi tehdä ja toteuttaa itse omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Päätettävillä asioilla tarkoitetaan merkittäviä, muita kuin jokapäiväiseen elämään kuuluvia, päätöksiä. Esimerkkeinä koulun aloittaminen, opiskelu- tai työpaikan valinta, suuret muutostilanteet perheessä, muutto pois lapsuuden kodista tai toiselle paikkakunnalle. Vammaisen henkilön oma näkemys otetaan huomioon päätöksen merkittävyyttä arvioitaessa. Kohderyhmään kuuluu osa kehitysvammaisista henkilöistä, osa autismin kirjon henkilöistä, osa aivovammaisista ja osa varhain muistisairauteen sairastuneista henkilöistä (HE 191/2022).

Tuettu päätöksenteko sisältää päätöksentekoprosessissa tarvittavan tuen tiedon hankkimisesta, asioiden ymmärtämisessä, päätös- ja toimintavaihtoehtojen ja niiden vaikutusten arvioimisessa, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa, päätösten tekemisessä ja toteuttamisessa sekä muissa vastaavissa toiminnoissa. Tukihenkilö ei saa ottaa kantaa asioihin tai päättää asioita vammaisen henkilön puolesta.

Tuetun päätöksenteon tarve arvioidaan yhdessä vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa sekä kirjataan asiakassuunnitelmaan. Palvelun sisältö, määrä ja toteutustapa kirjataan päätökseen ottaen huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet ja oma näkemys tarvittavasta tuesta. Asiakkaan palvelukokonaisuudesta vastaava sosiaalihuollon ammattihenkilö varmistaa, että tukihenkilö ymmärtää tuetun päätöksenteon tarkoituksen, hänellä on vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin riittävä osaaminen ja että hän on riippumaton suhteessa päätöksenteon kohteena olevaan asiaan. Vammainen henkilö voi osallistua mahdollisuuksien mukaan tukihenkilön valintaan.

2.4.1 Palvelun toteutus

Pohjanmaan hyvinvointialue järjestää tuetun päätöksenteon palvelua omana toimintana ja ostopalveluna. Muissa tilanteissa tuettu päätöksenteko sisältyy toimintatapana vammaispalvelulain perusteella järjestettäviin palveluihin, jos se soveltuu palvelun luonteeseen. Tuettu päätöksenteko on asiakkaalle maksuton palvelu (asiakasmaksulaki 4 §).

2.5 Vaativa moniammatillinen tuki (vammaispalvelulaki 16–17 §)

Vaativa moniammatillinen tuki on vammaiselle henkilölle, häntä tukeville läheisille ja hänen kanssaan työskenteleville ammattilaisille annettavaa tukea, joka edellyttää erityistä ammatillista osaamista ja moniammatillista yhteistyötä. Vaativa moniammatillinen tuki on sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden yhteistyössä toteuttama palvelukokonaisuus. Vammaisella henkilöllä on subjektiivinen oikeus saada vaativaa moniammatillista tukea, jos vammaispalvelulaissa määritellyt edellytykset palvelun saamiseksi täyttyvät.

Vaativan moniammatillisen tuen palvelukokonaisuus vastaa vaativiin tilanteisiin ja silloin kun peruspalvelun palvelumuodot katsotaan riittämättömiksi. Tilanteisiin liittyy yleensä sellaisia puutteita itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutumisessa, joita ei pystytä ratkaisemaan tuetulla päätöksenteolla, henkilökohtaisella avulla tai erityisellä osallisuuden tuella. Tilanteet ovat yleensä sellaisia, joita esimerkiksi ryhmäkodin tai päivätoiminnan työntekijät eivät pysty ratkaisemaan, vaan tarvitaan erityistä osaamista heidän työnsä tueksi.

Tukea antaa vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä. Vaativa moniammatillinen tuki sisältää myös vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen edellyttämät terveydenhuollon tutkimukset. Vaativaa moniammatillista tukea annetaan ensisijaisesti vammaisen henkilön kotiin tai muuhun toimintaympäristöön.

Oikeus vaativaan moniammatilliseen tukeen on, jos:

1. Asiakkaan osallisuus tai itsemääräämisoikeus tai muiden perusoikeuksien toteutumisen tukeminen edellyttää erityistä ammatillista osaamista ja yhteistyötä;
2. Asiakkaalla on vaikeita vammaan liittyviä kommunikoinnin, sosiaalisen vuorovaikutuksen tai käyttäytymisen haasteita, joiden johdosta hänen tai muiden henkilöiden ihmisarvo, terveys tai turvallisuus on uhattuna; tai
3. Asiakkaan perusoikeuksiin kohdistuvien rajoitustoimenpiteiden käytön taustalla olevien syiden selvittäminen ja rajoitustoimenpiteiden käytön ennaltaehkäisy ja vähentäminen edellyttävät moniammatillista tukea

Vaativaa moniammatillista tukea on oikeus saada silloin, kun vähintään yksi vaihtoehtoisista myöntämisedellytyksistä täyttyy.

Tarvittavan tuen sisällöstä, määrästä ja toteuttamistavasta päätettäessä on otettava huomioon vammaisen henkilön kommunikointikeino, asiakassuunnitelmaan kirjattu yksilöllinen tuen tarve ja toivomukset sekä elämäntilanne, jossa vammainen henkilö tarvitsee tukea. Vaativan moniammatillisen tuen sisältö, määrä ja toteutustapa kirjataan päätökseen.

2.5.1 Palvelun toteutus

Hyvinvointialueella on moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmiä, joissa on lääketieteen, psykologian, sosiaalityön, vuorovaikutuksen ja muu asiantuntemus vaativan moniammatillisen tuen toteuttamista varten.

Ryhmän tarvittavat asiantuntijat määräytyvät vammaisen henkilön yksilöllisen tuen tarpeen ja tilanteen vaativuuden mukaan. Ongelmien syiden selvittämiseen sekä tarvittavan tuen tarpeen arviointiin ja toteuttamiseen voivat osallistua esimerkiksi kehitysvammalääkärit, psykiatrit, psykologit, sosiaalityöntekijät sekä puhe- ja muut terapeutit. Koko moniammatillisen asiantuntijaryhmän ei tarvitse aina osallistua vaativan moniammatillisen tuen toteuttamiseen, vaan tarvittavat ryhmän asiantuntijat riippuvat vammaisen henkilön yksilöllisestä tuen tarpeesta ja tilanteen vaativuudesta. Vaativa moniammatillinen tuki on erillinen palvelu suhteessa asumisen tukeen (vammaispalvelulaki18 §). Sillä voidaan kuitenkin täydentää asumisen tuen kokonaisuutta. Vaativan moniammatillisen tuen myöntäminen ei kuitenkaan edellytä päätöstä erityishuollosta.

Vaativaa moniammatillista tukea voidaan antaa sekä yksilölle itselleen että hänen läheisilleen ja hänen läheisyydessään työskenteleville ammattilaisille.

2.6 Asumisen tuki (vammaispalvelulaki18 §)

Sosiaalihuoltolain mukaiset asumisen palvelut (kuten tuettu asuminen, yhteisöllinen asuminen ja ympärivuorokautinen palveluasuminen) ovat ensisijaisia suhteessa vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen. Vammaisen henkilön asumisen palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain mukaisina, mikäli ne ovat henkilön yksilöllisen tarpeen kannalta sopivia ja riittäviä.

Vammaispalvelulain mukainen asumisen tuki erityispalveluna tulee kyseeseen vasta silloin, kun sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut tai kotihoito on arvioitu ja niiden on todettu olevan riittämättömiä tai sopimattomia vastaamaan vammaisen henkilön yksilöllisiin, vammasta johtuviin tarpeisiin. Oikeus vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen syntyy, kun hakija tarvitsee vammasta tai pitkäaikaisesta sairaudesta johtuen niin vahvaa, yksilöllistä tai laaja-alaista apua päivittäisissä toimissaan, ettei hänen tarpeeseensa voida vastata yleisillä palveluilla.

Mikäli avuntarve johtuu pääasiallisesti muusta syystä kuin vammaisuudesta – kuten ikääntymisestä, päihde- tai mielenterveysongelmista tai sosiaalisen suojelun tarpeesta – palvelu myönnetään sosiaalihuoltolain perusteella. Tällöin palvelusta peritään hyvinvointialueen asiakasmaksuhinnaston mukaiset maksut. Vammaispalvelulain nojalla myönnetty asumisen tuki (apu ja hoiva) on asiakkaalle maksutonta. Maksuttomuus ei kuitenkaan ole peruste vammaispalveluiden myöntämiseen.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa ja vammaispalvelulain mukaiset kriteerit täyttyvät. Asumisen tuen tavoitteena on, että vammainen henkilö voi asua mahdollisimman itsenäisesti silloinkin, kun hän tarvitsee apua tai tukea asumisessa. Asumisen tuki sisältää tarvittavan tuen ja avun päivittäisissä toimissa, vuorovaikutuksessa ja osallisuudessa sekä niissä itsehoitoa vaativissa toimenpiteissä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon ja pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon.

Asumisen tukeen liitetään tarvittaessa terveydenhuoltolain perusteella kotiin järjestettäviä terveydenhuollon taikka sosiaalihuoltolain tai muiden lakien perusteella järjestettäviä palveluita siten, että ne muodostavat henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisen palvelukokonaisuuden. Asumisen tukeen liitetään tarvittaessa esimerkiksi kotisairaanhoito sekä henkilön tarvitsemat muut terveydenhuollon palvelut. Lisäksi asumisen tukeen liitetään tarvittaessa muun muassa sosiaalihuoltolain perusteella järjestettävä kotihoito ja sosiaaliohjaus. Asumisen tuessa vastuu terveydenhuollon palveluiden sisällöstä ja niiden toteuttamisesta on aina terveydenhuollon viranomaisilla.

Asumisen tukeen ei lähtökohtaisesti kuulu asuntoa. Poikkeuksen tästä muodostaa asumisen tuen toteuttaminen ryhmämuotoisena asumisena. Tällöin asunto kuuluu asumisen tuen kokonaisuuteen, vaikka se voidaan vuokrata erilliseltä vuokranantajalta.

Asiakas vastaa aina itse elinkustannuksistaan, kuten vuokrasta, sähköstä, vesimaksusta ja ruoasta – myös ryhmämuotoisessa asumisessa. Hyvinvointialue ei voi tukea vammaispalvelulain nojalla tavallisia asumiskustannuksia, vaan ne ohjataan Kelan yleisen asumistuen piiriin.

Asumisen tuen sisältö, määrä ja toteuttamistapa kirjataan päätökseen. Järjestettäessä asumisen tuki vammaisen henkilön kotiin kotona asumista tukevat palvelut, kuten omaishoidontuki, kotihoito tai henkilökohtainen apu, ovat hänelle maksuttomia. Akuutin sairauden hoitoon liittyvät kotihoidon käynnit ovat maksullisia.

2.6.1 Palvelun toteutus omaan kotiin tai ryhmämuotoiseen asumiseen

Asumisen tuki voidaan järjestää omaan kotiin tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen. Asumisen tuki toteutetaan siten, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus, osallisuus ja yksityisyys toteutuvat. Vammaisella henkilöllä on subjektiivinen oikeus asumisen tukeen ja siihen liittyvien palveluiden kokonaisuuteen. Toteuttamistapojen arviointi perustuu palvelutarpeen arviointiin. Asiakkaalla ei ole subjektiivista oikeutta tiettyyn toteuttamistapaan.

Pohjanmaan hyvinvointialue järjestää asumisen tuen palveluita omana tuotantona, ostopalveluna sekä palvelusetelillä. Tarvittavan asumisen tuen sisällöstä, määrästä ja toteutustavasta päätettäessä otetaan huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu yksilöllinen tuen tarve ja toivomukset sekä asumisen tuen merkitys vammaisen henkilön itsenäiselle elämälle.

Vammaisen asumisen tuesta säädetään lisäksi sosiaalihuoltolaki 21 § (tilapäinen asuminen), sosiaalihuoltolaki 21 a § (tuettu asuminen), sosiaalihuoltolaki 21 b § (yhteisöllinen asuminen) ja sosiaalihuoltolaki 21 c § (ympärivuorokautinen palveluasuminen).

2.7 Lapsen asumisen tuki (vammaispalvelulaki 19–21 §)

2.7.1 Lapsen asumisen tuki kotiin

Järjestettäessä vammaisen lapsen asumisen tukea, sovelletaan sekä asumisen tukea koskevaa vammaispalvelulain 18 pykälää että lapsen asumisen tukea koskevaa 19 pykälää.

Tukea lapsille ja perheille järjestetään ensisijaisesti peruspalveluina sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai muun lainsäädännön perusteella. Jos peruspalvelut eivät yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta ole riittäviä tai sopivia tukemaan lapsen tuen tarvetta, sovelletaan vammaispalvelulakia (675/2023). Vammaisella lapsella on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa. Palvelutarpeen arvioinnin tekee sosiaalityöntekijä yhteistyössä huoltajien kanssa. Palvelujen myöntämisessä otetaan huomioon perheen kokonaistilanne, vanhempien jaksaminen sekä lapsen ikäkauden mukainen normaali kehitys ja avuntarve.

Lapsen asumisen tuen (vammaispalvelulaki 19 §) tarkoitus on turvata lapsen mahdollisuus asua kotona oman perheensä kanssa. Vammaiselle lapselle ja hänen perheelleen järjestetään sellainen asumisen tuki, joka mahdollistaa lapselle hänen ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa nähden tarpeellisen hoidon ja huolenpidon, osallisuuden sekä turvallisen kasvuympäristön. Palveluita järjestetään tarvittaessa vuorokauden ajasta riippumatta.

2.7.2 Palvelun toteutus lapsen kotiin

Omaan kotiin annettavaa asumisen tukea toteutetaan yhdistelemällä joustavasti lapsen ja perheen yksilöllisen tarpeen mukaisia palveluja, kuten vammaispalvelulain mukaista lyhytaikaista huolenpitoa (kuten hoitoapua kotiin) ja tarvittaessa henkilökohtaista apua. Kotona asumista voidaan tukea myös esteettömän asumisen tuella (asunnon muutostyöt ja välineet) sekä ensisijaisilla sosiaalihuoltolain mukaisilla lapsiperheiden palveluilla ja omaishoidon tuella.

2.7.3 Lapsen asumisen tuki kodin ulkopuolella

Asumisen tuki kodin ulkopuolella järjestetään vain, jos lapsen ei ole mahdollista asua kotona oman perheensä kanssa lapselle ja hänen perheelleen järjestetystä yksilöllisestä avusta ja tuesta huolimatta.

Lapsen asuminen voidaan toteuttaa muualla kuin lapsen oman perheen kanssa vain, jos kotiin järjestettävät palvelut eivät ole riittäviä huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet. Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen esimerkiksi, jos lapsi tarvitsee niin erikoistunutta ja vaativaa hoitoa ja huolenpitoa, ettei sitä voida kattavienkaan palveluiden turvin järjestää kotiin.

Lapsen asuminen kodin ulkopuolella on mahdollista, jos nämä kriteerit täyttyvät:

- lapsen ei ole mahdollista asua kotona perheensä kanssa kotiin järjestettyjen palveluidenkaan turvin
- palvelun järjestäminen ei perustu lastensuojelun tarpeeseen
- lapsen huoltajat antavat palvelun järjestämiseen suostumuksensa
- lapsen mielipide on selvitetty ja
- on arvioitu, miten asumisen tuki voidaan järjestää lapsen edun mukaisesti.

Päätöksen lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, koska kyseessä on sosiaalihuoltolaissa tarkoitettu erityistä tukea tarvitseva lapsi.

Päätöksen perusteluvelvollisuutta korostaa se, että asumisen tuen järjestämisen kodin ulkopuolella tulee olla viimesijainen keino ja lapsen edun mukainen ratkaisu. Tämän vuoksi päätöksessä on muun ohella perusteltava, millä tavoin asuminen muualla kuin perheen kanssa vastaa lapsen avun ja tuen tarpeeseen. Lisäksi on perusteltava, miksi asuminen oman perheen kanssa kotiin annettujen palveluiden ja tuen avulla ei ole mahdollista.

Lapsen asumisen tuki järjestetään siten, että sillä tuetaan lapsen ihmissuhteita. Lapsen asuessa kodin ulkopuolella kiinnitetään erityistä huomiota ihmissuhteiden jatkuvuuteen ja lapsen oikeuteen pitää yhteyttä hänelle läheisiin henkilöihin. Lapsen asumista kodin ulkopuolella toteutettaessa selvitetään lapsen toivomukset ja mielipide sekä otetaan ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla (vammaispalvelulaki 19 §). Kodin ulkopuolella asuvan lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja opetukseen säädetään varhaiskasvatuslaissa, perusopetuslaissa sekä oppivelvollisuuslaissa (1214/2020). Lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan, miten hänen varhaiskasvatuksensa, perusopetuksensa, oppivelvollisuuslaissa tarkoitettu koulutus tai muu opetus järjestetään lapsen asuessa kodin ulkopuolella. (Vammaispalvelulaki 20 §.)

Lapsen asumisen tuen maksuista säädetään asiakasmaksulain 7 d §:ssä ja käyttövarasta 7 d § 4 momentissa sekä Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja koskevassa käsikirjassa.

2.7.4 Palvelun toteutus kodin ulkopuolella

Lapsen asumisen tuki kodin ulkopuolella voidaan järjestää perhehoitona tai enintään seitsemän lapsen ryhmäkodissa.

2.8 Tuki esteettömään asumiseen (vammaispalvelulaki 22-23 §)

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada kohtuullinen tuki esteettömään asumiseen, jos hän tarvitsee sitä voidakseen asua vakituisessa asunnossaan.

Esteettömän asumisen tukea myönnetään, jos vammainen henkilö ei vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen toimintarajoitteen takia selviydy ilman kyseistä tukea asumiseen liittyvistä toiminnoista. Näitä toimintoja ovat esimerkiksi päivittäiset toimet, liikkuminen tai muut itsenäiset toimet asunnossa ja sen lähiympäristössä.

Asumisen tuen tarvetta arvioitaessa on otettava huomioon, että samatkin vammat tai sairaudet voivat eri tilanteissa ja eri ihmisillä johtaa hyvin erilaisiin toimintarajoitteisiin ja edellyttää erilaisia ratkaisuja. Kun esteettömän asumisen tuen tarvetta arvioidaan, tulee ottaa huomioon myös henkilön tilanteeseen liittyvät yksilölliset tekijät. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi perhetilanne, työ- tai opiskelupaikka, muiden palveluiden saatavuus ja ympäristön vaikutus.

Esteettömän asumisen tuen järjestäminen ei edellytä, että henkilö sen turvin selviytyisi täysin itsenäisesti kotona. Sen sijaan esteettömän asumisen tukea saava henkilö voi asua omassa kodissaan esimerkiksi henkilökohtaisen avun tai muun palvelun turvin.

Esteettömän asumisen tukea on myönnettävä myös silloin, kun se mahdollistaa lapsen asumisen oman perheensä kanssa, vaikka esimerkiksi tehtävät muutostyöt eivät lisäisi lapsen mahdollisuuksia toimia itsenäisesti.

Hyvinvointialue järjestää esteettömän asumisen tukea asunnon muutostöihin eli esteiden poistamiseen asunnon välittömästä lähiympäristöstä, esteettömän asumisen mahdollistaviin välineisiin ja muihin teknisiin ratkaisuihin sekä esteettömän asumisen suunnitteluun. Hyvinvointialue voi myös antaa välineitä ja muita teknisiä ratkaisuja korvauksetta vammaisen henkilön käyttöön.

Myönnettäessä vammaiselle henkilölle asunnon muutostöitä ja asuntoon kuuluvia välineitä, koneita ja laitteita pitäydytään vamman tai sairauden vuoksi välttämättä tarvittavien muutostöiden ja laitteiden kohtuullisten kustannusten korvaamisessa. Jos vamman kannalta välttämättömiä asunnonmuutostöitä ei ole mahdollista toteuttaa kohtuuhintaisilla asunnonmuutostöillä, ne voidaan toteuttaa korvaamalla uudisrakentamisen kohtuulliset kustannukset. Uudisrakentamisen suunnittelu- ja rakennusvaiheessa tulee huomioida vamman tai sairauden vaatimat muutostyöt, jolloin kokonaiskustannukset jäävät pienemmiksi.

Fysioterapeutin, kuntoutusohjaajan tai toimintaterapeutin lausunto tarvitaan, jossa käy ilmi, miten toimintakyvyn heikkeneminen vaikuttaa henkilön mahdollisuuksiin asua nykyisessä asunnossaan.

Vammaispalvelulain tarkoittama esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä ei tule yleensä sovellettavaksi, kun on kyse hissin tai muun nostolaitteen tai välineen asentamisesta taloyhtiön porrashuoneeseen. Asunnon muutostöinä ei ole tarkoitus korvata niitä kustannuksia, jotka aiheutuvat asumisesta hissittömässä kerrostalossa. Taloyhtiö vastaa säilytystilojen ja varastojen rakentamisesta pysäköintipaikoista, pihojen asfaltoinnista ja huolehtimisesta sekä tilojen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Muutostöitä myönnetään vain henkilön säännöllisessä ja pitkäaikaisessa käytössä olevaan asuntoon ja asunnon välittömään lähiympäristöön. Muutostöiden korvaaminen ei koske vapaa-ajan asuntoja. Hyvinvointialueella on oikeus asettaa päätöksessään sellaisia ehtoja, jotka mahdollistavat muutostöiden tekemisen. Hyvinvointialue voi esimerkiksi vaatia ennen asunnon muutostöiden maksamista, että asunnossa tehdään tarvittavat peruskorjaukset.

Esteettömän asumisen tuki voidaan järjestää vuoroasumistilanteessa lapsen virallisen asuinpaikan lisäksi toisen vanhemman asuntoon. Tukea järjestetään erityisen painavasta syystä myös palveluyksikössä olevaan asuntoon.

2.8.1 Esteettömän asumisen toteutus

Hyvinvointialue voi tuottaa esteettömän asumisen tuen palvelut itse, yhteistoiminnassa muiden hyvinvointialueiden kanssa tai hankkia ne sopimukseen perustuen muilta palvelun tuottajilta. Hyvinvointialue voi myös myöntää vammaiselle henkilölle korvauksen esteettömän asumisen toteuttamisesta.

Pohjanmaan hyvinvointialueen vammaispalvelut ostaa asunnon muutostöiden palveluita Teese Oy:lta ja Alerte Oy:lta, jotka tuottavat asunnon muutostyöt kokonaispalveluna. Kun hakemus muutostöistä on saapunut, sosiaalityöntekijä tekee arvion ja pyytää Teese Oy:lta tai Alerte Oy:lta kustannusarvion niistä muutostöistä, jotka kuuluvat vammaispalveluihin. Tämä kustannusarvio on osa päätöstä ja se on myös se laskelma, jota noudatetaan, jos asiakas on itse päättänyt tehdä muutostyöt ja hakee jälkikäteen korvausta muutostöistä.

Jos vammainen henkilö haluaa toteuttaa esteettömän asumisen itse, hyvinvointialue antaa suunnitelman saatuaan pyynnöstä hänelle ilman aiheetonta viivytystä arvion korvattavista kohtuullisista kustannuksista. Muutostyön rakennusteknisen suunnitelman tekee tekninen asiantuntija asiakkaalle silloin, kun sitä tarvitaan asunto-osakeyhtiön tai vuokranantajan lupaa varten. Asiakas vastaa itse lupien pyytämisestä. Päätöstä ja muutostyötä ei voida tehdä ennen asunto-osakeyhtiön tai vuokranantajan antamaa lupaa. Asunnonmuutostyöt myönnetään pääasiassa avustuksena huomioiden kohtuulliset kustannukset, jotka on määritelty avustuspäätöksessä. Avustuspäätöksen saatuaan asiakas valitsee itse urakoitsijan, jolla työn teettää. Sopimussuhde syntyy vammaisen henkilön ja urakoitsijan välille. Mikäli kohteessa on ollut suunnitteluvirhe tai tehdyssä työssä joku muu virhe, vastaa suunnittelija tai urakoitsija virheestään yleisten sopimusehtojen mukaan. Tällaisessa

tilanteessa vammaispalvelut ei osallistu asiassa mahdollisesti syntyviin erimielisyyksiin, vaan asian ratkaisee tarvittaessa kuluttajaviranomainen.

2.8.2 Kohtuullinen korvaus asunnon muutostöistä

Hyvinvointialue korvaa asunnon muutostöistä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset. Kohtuullisen kustannustason ylittävin osin kustannukset jäävät kuitenkin asiakkaan itse maksettavaksi. Muutostyön suorittaja vastaa laatutasosta ja siitä, että muutostyöt toteutetaan hyviä rakennustapoja noudattaen. Mikäli asunnon muutostyön toteutus tapahtuu sellaisen henkilön toimesta, jolla ei ole alan ammatillista koulutusta tai yritystä, voidaan korvata asunnon muutostyöstä aiheutuvia kohtuullisia materiaalikuluja, mutta ei työn osuutta. Jos muutostöitä tai apuvälineitä hankitaan ilman voimassa olevaa vammaispalveluiden päätöstä, kustannusten korvaaminen voi olla epävarmaa. Vammaisen henkilön on haettava korvausta esteettömän asumisen toteuttamisesta aiheutuviin kustannuksiin kuuden kuukauden kuluessa ensimmäisen kustannuserän syntymisestä. Määräajasta poiketaan, jos viivästymiselle on hyväksyttävä syy.

Mikäli vammainen henkilö muuttaa tai vaihtaa asuntoa, on korvausta koskevassa hakemuksessa perusteltava, paitsi vammasta tai sairaudesta aiheutuva tarve muutostöihin, myös muuton tai asunnon vaihdon peruste. Asunnon vaihdon syynä voi olla esimerkiksi perhetilanteen muutos, lapsen syntymä, kalliit asumiskustannukset, lisääntynyt apuvälineiden tarve tai tarve vaihtaa paikkakuntaa työn takia.

Asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita korvataan vammaiselle, jos hän vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee näitä selviytyäkseen kotona. Tällaisia välineitä voivat olla esimerkiksi kiinteästi asennettavat nostolaitteet, porrashissit ja puiset luiskat, jotka myönnetään asiakkaan omistukseen, jolloin asiakas vastaa itse huollosta ja niiden kustannuksista sekä ennallistamisesta sen jälkeen, kun apuvälineitä ei enää tarvita. Esimerkiksi automaattiset ovenavaajat sekä metalliset luiskat ovat sellaisia apuvälineitä, joita voidaan myöntää asiakkaan käyttöön jolloin omistusoikeus on hyvinvointialueella, joka vastaa niiden huollosta.

Esteettömän asumisen tuen sisältö ja toteutustapa kirjataan päätökseen. Esteettömän asumisen toteuttamisesta haettavien korvausten osalta päätökseen kirjataan myös kustannukset. Päätökseen kirjataan myös, kuuluuko asuntoon tai sen ulkopuolelle asennettu laite asiakkaan vai hyvinvointialueen omistukseen sekä kuka vastaa ennallistamisesta, jos apuvälineelle ei enää ole tarvetta. Pohjanmaan hyvinvointialueella kuulovammaisten hälytinjärjestelmien asennuspalvelun järjestäminen toteutetaan alueellisen apuvälinekeskuksen kautta.

2.9 Lyhytaikainen huolenpito (vammaispalvelulaki 24 §)

Lyhytaikaisen huolenpidon tarkoitus on turvata vammaisen henkilön välttämätön lyhytaikainen avun ja tuen saaminen, jotta vammaisesta henkilöstä huolehtivat läheiset

voivat hoitaa omaan elämäänsä liittyvät velvoitteet ja huolehtia hyvinvoinnistaan. Lyhytaikaisella huolenpidolla turvataan vammaisen henkilön avun tarve päivittäisissä toimissa / valvonta turvallisuuden vuoksi. Lyhytaikaisella huolenpidolla tarkoitetaan huolenpitoa, joka on luonteeltaan tilapäistä tai tietyin väliajoin toistuvaa. Tilanteet, joissa vammainen henkilö tarvitsee palvelua, voivat olla ennakkoon tiedossa olevia ja säännöllisesti toistuvia tai poikkeuksellisia ja äkillisiä tilanteita. Lyhytaikaisella huolenpidolla täydennetään vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaan sosiaalihuoltolain, perusopetuslain ja omaishoidon tuesta annetun lain mukaisia palveluita. Omaishoidon tukena järjestettävä omaishoitajan vapaan aikainen hoito on ensisijaista lyhytaikaiseen huolenpitoon nähden.

Lyhytaikainen huolenpito voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua. Lyhytaikainen huolenpito toteutetaan siten, että se tukee vammaisen henkilön osallisuutta hänen ikänsä ja kehitysvaiheensa edellyttämällä tavalla. Lyhytaikaisen huolenpidon järjestämistapoja ovat asiakkaan tarpeesta riippuen palvelun järjestäminen kotiin hoitoapuna, ryhmämuotoinen toiminta (sisältäen koulujen loma-ajan toiminta ja aamu- sekä iltapäivätoiminta) sekä tilapäinen asuminen kodin ulkopuolella (katso kohta 2.6 asumisen tuki vammaispalvelulaki 18 §).

Pohjanmaan hyvinvointialue järjestää lyhytaikaista huolenpitoa palvelusta riippuen omana toimintana, ostopalveluna ja palvelusetelillä. Lyhytaikaisen huolenpidon määrästä ja toteutustavasta päätettäessä otetaan huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu avun, tuen ja huolenpidon tarve, vammaisen henkilön toivomukset sekä perheen tilanne kokonaisuudessaan. Lyhytaikaisen huolenpidon sisältö, määrä ja toteuttamistapa kirjataan päätökseen.

2.9.1 Lyhytaikainen huolenpito asiakkaan kotona

Vammaisen henkilön, hoidon ja hoivan järjestämisessä käytetään ensisijaisesti muiden lakien, kuten sosiaalihuoltolain, varhaiskasvatuslain ja perusopetuslain mukaisia palveluita. Jos henkilö ei pysty saamaan tarvitsemaansa palvelua muiden lakien perusteella, voidaan hänelle myöntää lyhytaikaista huolenpitoa kotona tarvittavan palvelun järjestämiseksi. Lyhytaikaisella huolenpidolla kotona tarkoitetaan ohjausta, hoitoa ja hoivaa, jolla vastataan asiakkaan vammaisuudesta johtuvaan tarpeeseen. Palvelua järjestetään omana tuotantona sekä ostopalveluna ja kyseessä on asiakkaalle maksuton palvelu (asiakasmaksulaki 4 §).

2.9.2 Lyhytaikainen huolenpito aamu- ja iltapäivätoimintana

Perusopetuslain (628/1998) mukaiset kasvatus- ja opetuspalvelut sekä kunnan järjestämä aamu- ja iltapäivätoiminta ovat aina ensisijaisia suhteessa vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin. Kunnan on huomioitava toiminnassaan esteettömyys, saavutettavuus ja tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammainen lapsi voi osallistua yleiseen aamu- ja iltapäivätoimintaan.

Vammaispalvelulain mukainen lyhytaikainen huolenpito (esimerkiksi ryhmämuotoinen toiminta tai hoito kotiin) voi tulla kyseeseen aamu- ja iltapäivätoiminnan ajaksi vasta silloin, jos kunta ei järjestä perusopetuslain mukaista toimintaa ollenkaan tai jos järjestetty toiminta ei kohtuullisista mukautuksista huolimatta kykene vastaamaan lapsen vammasta johtuviin yksilöllisiin tarpeisiin.

Mikäli lapsi osallistuu kunnan perusopetuslain mukaiseen toimintaan, siitä voidaan periä perusopetuslaissa säädetyt asiakasmaksut. Jos lapselle järjestetään hänen yksilöllisen ja välttämättömän tarpeensa vuoksi aamu- ja iltapäiväaikaista huolenpitoa vammaispalvelulain nojalla erityispalveluna, palvelu on perheelle maksutonta. Ylläpidosta voidaan periä maksu.

2.9.3 Lyhytaikainen huolenpito loma-aikana

Peruskouluikäisten vammaisten lasten ja nuorten lyhytaikaista huolenpitoa voidaan myöntää koulujen loma-ajoiksi (kuten kesä-, joulu-, syys- ja talvilomat) turvaamaan lapsen välttämätöntä hoidon ja valvonnan tarvetta vanhempien tai huoltajien työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vanhempien lomaillessa, myös lapsella/ nuorella on oikeus lomaan.

Palvelun myöntämisessä käytetään valtakunnallista keskiarvo-oletusta, jonka mukaan loma-aikaisen hoidon tarve on keskimäärin kolme viikkoa (21 vuorokautta) kalenterivuodessa per lapsi. Tämä seuranta-arvo ei kuitenkaan toimi palvelun ehdottomana enimmäisrajana.

Loma-aikaisen huolenpidon todellinen määrä vahvistetaan aina yksilöllisen tuen tarpeen arvioinnin perusteella. Myönnettävien vuorokausien tai tuntien määrässä otetaan huomioon huoltajien todennetut työssäkäynti- tai opiskeluajat, lapsen vammasta johtuvan huolenpidon sitovuus sekä perheen kokonaistilanne. Hakemuksen liitteenä on pyydettäessä toimitettava työnantajan tai oppilaitoksen todistus huoltajien läsnäolovelvollisuudesta lapsen loma-aikana.

2.10 Päivätoiminta (vammaispalvelulaki 25-26 §)

Vammaisella henkilöllä on oikeus osallistua päivätoimintaan, jos hän on kansaneläkelaissa säädettyä vanhuuseläkeikää nuorempi, hän tarvitsee päivittäistä osallisuuden tukea eikä hän pysty osallistumaan *sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:n perusteella järjestettyyn työtoimintaan tai 27 d §:n muka*iseen työllistymistä tukevaan toimintaan taikka toiminta ei vastaa vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Jos vammainen henkilö, joka tekee ansiotyötä taikka osallistuu työtoimintaan tai työllistymistä tukevaan toimintaan, voi osallistua osittain myös päivätoimintaan, jos se edistää vammaisen henkilön osallisuutta tai työllistymisen mahdollisuuksia.

Päivätoiminnan tarkoitus on tukea vammaisen henkilön sosiaalista vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä toimintakykyä ja omia vahvuuksia. Jokaisella osallistujalla on lisäksi

yksilölliset toimintakyvyn ja osallisuuden tukemiseen liittyvät tavoitteet päivätoiminnalle. Näistä tavoitteista sovitaan yhdessä vammaisen henkilön ja päivätoiminnan työntekijöiden kanssa. Päivätoiminnan tulee vastata vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattuihin yksilöllisiin tarpeisiin.

Päivätoiminta sisällöltään suunnitellaan aktiiviseksi ja monipuoliseksi siten, että se tarjoaa riittävästi kognitiivisia ja toiminnallisia tavoitteita sekä yhdessä olon mahdollisuuksia. Sosiaalisen vuorovaikutuksen tukeminen eri keinoin päivätoiminnassa on tärkeää. Päivätoiminta voi sisältää esimerkiksi liikuntaa, retkeilyä ja luovaa toimintaa.

Toimintaa järjestetään viitenä päivänä viikossa, mikäli pienempi määrä ei riitä vastaamaan vammaisen henkilön tarpeisiin. Palvelun sisältö, määrä ja toteuttamistapa kirjataan asiakassuunnitelmaan sekä päätökseen.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada maksuttomat matkat päivätoimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. (Asiakasmaksulaki 4 §.) Päivätoimintaan liittyvästä ylläpidosta voidaan periä kohtuullinen maksu (asiakasmaksulaki 7 e §).

2.10.1 Palvelun toteuttamistavat

Päivätoiminta voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua. Pohjanmaan hyvinvointialue järjestää päivätoimintaa omana tuotantona sekä ostopalveluna.

2.11 Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta (vammaispalvelulaki 27 §)

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) 1 §:ssä tarkoitetulla kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus osallistua työtoimintaan, jos sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:n perusteella järjestetty työtoiminta tai 27 d §:n mukainen työllistymistä tukeva toiminta ei vastaa kehitysvammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Työtoiminnan tarkoitus on tukea kehitysvammaisen henkilön toiminta- ja työkykyä sekä edistää hänen pääsyään työelämään. Työtoiminnalla tuetaan kehitysvammaisen henkilön omia vahvuuksia työelämään osallistumisessa. Työtoimintaa järjestetään henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

Henkilön omia toiveita kuullaan toiminnan määrää, toteuttamistapaa ja sisältöä suunniteltaessa.

Työtoimintaan osallistuvalla kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus saada maksuttomat matkat työtoimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia (asiakasmaksulaki 4 §).

2.11.1 Palvelun toteuttamistavat

Työtoimintaa voidaan järjestää joko ryhmämuotoisena toimintana tai yksilöllisenä palveluna toiminnan tavoitteista ja sisällöstä riippuen. Työtoimintaa voidaan järjestää työ- ja toimintakeskuksissa tai muussa toimintaan soveltuvassa paikassa. Pohjanmaan hyvinvointialue järjestää kehitysvammaisten henkilöiden työtoimintaa omana tuotantona ja ostopalveluna.

Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminnasta voidaan maksaa työosuusrahaa asiakkaalle, joka kykenee itsenäiseen työskentelyyn esimerkiksi alihankintatöissä tai tekee sitä avotyössä. Asiakas kykenee vastaanottamaan ohjeita ja toimimaan niiden mukaan sekä vastaa tehtäviensä suorittamisesta. Työtoiminnasta ei makseta palkkaa, koska kyseessä on sosiaalipalvelu. Työtoimintaan osallistuvalle voidaan maksaa työosuusrahaa enintään 12 €/toteutunut toimintapäivä. Hyvinvointialueella maksettavat työosuusrahat vahvistetaan erikseen palkkioita, korvauksia ja kriteerejä koskevassa käsikirjassa.

2.12 Liikkumisen tuki (vammaispalvelulaki 28–31§)

Kaikille soveltuvan liikkumisen ensisijainen lähtökohta on järjestää liikkuminen esteettömän ja toimivan julkisen joukkoliikenteen avulla, mukaan lukien kutsu- ja palveluliikenne. Vammaista henkilöä tuetaan ensisijaisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä. Liikkumisen tuki vammaispalvelulaissa ei korvaa julkisen joukkoliikenteen puutteita. Myös sosiaalihuoltolain mukainen liikkumisen tuki on ensisijainen suhteessa vammaispalvelulain mukaiseen liikkumisen tukeen. Liikkumisen tuella ei korvata matkoja, joiden korvausvelvollisuus kuuluu ensisijaisesti muun lainsäädännön piiriin (kuten Kelan korvaamat terveydenhuollon matkat tai perusopetuslain mukaiset koulumatkat).

Jos ammattilainen arvioi, että sosiaalihuoltolain mukainen palvelu ei riitä, tehdään (myös ammattilaisen toimesta) arvio siitä, täyttyvätkö vammaispalvelulain mukaiset kriteerit.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada tarvitsemansa kohtuullinen liikkumisen tuki, jos hänellä on toimintarajoitteensa vuoksi erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Liikkumisen tuki voidaan toteuttaa yhdellä tai useammalla eri toteuttamistavalla.

Liikkumisen tuen toteuttamistapa, määrä ja alueellinen laajuus kirjataan päätökseen. Vammaisella henkilöllä on myöntämisedellytysten täyttyessä subjektiivinen oikeus liikkumisen tukeen, mutta ei sen tiettyyn toteuttamistapaan.

2.12.1 Liikkumisen tuen toteuttamistavat

Pohjanmaan hyvinvointialueella on liikkumisen tuen toteuttamistavoista käytössä kuljetuspalvelu, henkilökohtainen apu ja siihen tarvittaessa liitettävä saattajan apu tai tuki sekä valmennus (katso kohta 2.1).

Pohjanmaan hyvinvointialue voi antaa vammaiselle auton tai muun kulkuneuvon hankintaan tukea, jos vammaisen henkilön liikkumisen tarve on runsasta (katso kohta 3.1 Korvaus auton hankintaan ja auton muutostyöt)

Liikkumisen tuen toteuttamistapaa, määrää ja alueellista laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu liikkumisen tuen tarve, muut käytettävissä olevat palvelut ja toimintaympäristön esteettömyys.

2.12.2 Kuljetuspalvelu

Liikkumisen tuki kuljetuspalveluna järjestetään taksilla tai invataksilla, ja se toteutetaan joko suoramatkana tai yhdisteltynä yhteiskuljetuksena.

Jokapäiväiseen elämään kuuluvia kuljetuksia ovat vammaisen henkilön asuinkunnan alueella tapahtuvat tai lähikuntiin tai lähimpään toiminnalliseen lähikuntaan ulottuvat kuljetukset. Lähikunnaksi katsotaan ainakin ne kunnat, jotka ovat maantieteellisesti lähikuntia, ja sellaisia muita lähikuntia, joka ovat niin kutsuttuja toiminnallisia lähikuntia, joihin välimatka omasta kunnasta tai asuinalueesta ei ole kohtuuttoman pitkä. Kun määritellään lähikunta, tai toiminnallinen lähikunta, tulee huomioida matkan pituus sekä henkilön alentunut toimintakyky ja yksilöllinen kuljetuspalvelun tarve.

Liikkumisen tukea järjestetään työ- ja opiskelumatkoihin sekä työllistymistä tukevan toiminnan, työ- ja päivätoiminnan ja muun tavanomaisen elämän matkoihin. Liikkumisen tukea järjestetään tarvittaessa myös valmennuksen, erityisen osallisuuden tuen, tuetun päätöksenteon, vaativan moniammatillisen tuen ja lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin.

Muun tavanomaisen elämän matkoihin on oikeus saada liikkumisen tukea vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa, ellei vammainen henkilö hae tätä pienempää määrää matkoja. Vammaisella henkilöllä on oikeus tehdä matkan aikana kohtuullinen pysähdys tai poikkeama asiointia varten.

Työ- ja opiskelumatkat myönnetään hakemuksen perusteella todellisen tarpeen mukaan. Opiskeluksi katsotaan peruskoulutuksen jälkeinen tutkintoon tai ammattipätevyyden suorittamiseen tähtäävä opiskelu, henkilökohtaiseen opetukseen järjestämistä koskeva suunnitelmaan pohjautuva useamman vuoden kestävä valmentava koulutus sekä työllistymistä tukeva opiskelu. Välttämättömillä työhön ja opiskeluun liittyvillä matkoilla tarkoitetaan matkoja työ- ja opiskelupaikalle ja pois työ- ja opiskelupaikalta. Asiakas voi käyttää liikkumisen tukea mennäkseen työ- tai opiskelupaikalta asiointipaikalle, esimerkiksi kauppaan. Työ- ja opiskelumatkoihin tarkoitettuja liikkumisen tuen matkoja ei voi käyttää kuitenkaan muutoin asiointitarkoituksiin.

Työ- ja opiskelumatkojen laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen henkilön yhdenvertainen oikeus työntekoon ja opiskeluun sekä vammaisen henkilön yksilöllinen liikkumisen tuen tarve. Muita kun työ - ja opiskelumatkoja voi tehdä oman asuinkunnan alueella, oman asuinkunnan ja toiminnallisten lähikuntien (tarvittavan palvelun lähin saatavuus) välillä sekä oman asuinkunnan ja oman elämän kannalta merkittävien kuntien (esim. perhe- tai ystävyyssuhde, vapaa-ajan asunto) välillä. Erityisestä syystä kertaluonteisena muita, kun työ- ja opiskelumatkoja voi tehdä myös muiden kuntien alueelle.

Vammaispalvelulain mukaisina liikkumisen tuen matkoina ei myönnetä sellaisia matkoja, jotka tehdään työsopimuksen tai työnantajan määräyksen perusteella. Näistä matkoista työntekijä saa korvauksen työsopimuksen tai työehtosopimuksen perusteella palkkana, kilometrikorvauksena, oman auton käyttökorvauksena tai muulla tavoin. Vastaavasti toimitaan vammaisen henkilön toimiessa yrittäjänä.

Vakiotaksioikeus, yhdistelykielto ja muut kuljetuksen järjestämiseen liittyvät erityistarpeet perustuvat asiakaslähtöiseen tarpeen arviointiin ja asiakkaan erityistarpeista lähtevään palvelun toteuttamisen vaatimuksiin. Erityistarpeiden osalta asiakasta ohjataan olemaan erikseen yhteydessä hyvinvointialueen vammaispalveluihin.

Pohjanmaan hyvinvointialueen kunnissa kuljetuspalvelun lähikunnat ovat seuraavat:

Pietarsaari: Luoto, Uusikaarlepyy, Pedersöre, Kruunupyy, Kokkola
Pedersöre: Pietarsaari, Luoto, Uusikaarlepyy, Evijärvi, Kauhava, Kruunupyy, Kokkola
Uusikaarlepyy: Pietarsaari, Luoto, Pedersöre, Kauhava, Vöyri
Luoto: Pietarsaari, Uusikaarlepyy, Pedersöre, Kruunupyy, Kokkola
Vöyri: Mustasaari, Vaasa, Uusikaarlepyy, Kauhava ja Isokyrö
Mustasaari: Laihia, Vaasa, Vöyri, ja Maalahti
Vaasa: Mustasaari, Maalahti, Laihia, Vöyri ja Isokyrö
Maalahti: Mustasaari, Vaasa, Korsnäs, Laihia, Närpiö ja Kurikka
Närpiö: Kaskinen, Kristiinankaupunki, Teuva, Kurikka, Maalahti ja Korsnäs.
Kristiinankaupunki: Karijoki, Isojoki, Närpiö, Kaskinen, Teuva, Merikarvia
Kaskinen: Kristiinankaupunki, Närpiö ja Teuva
Korsnäs: Maalahti, Närpiö, Kristiinankaupunki, Vaasa
Kruunupyy: Luoto, Pedersöre, Kokkola, Kaustinen, Veteli, Evijärvi, Pietarsaari
Laihia: Maalahti, Mustasaari, Vaasa, Isokyrö, Kurikka, Ilmajoki

Lisäksi huomioidaan yksilöllisen tarpeen mukaan matkat Pohjanmaan hyvinvointialueella oleville lentokentille Kruunupyy ja Vaasa sekä rautatieasemille.

Kun asiakas asuu muualla kuin kotikunnassa, noudatetaan todellisen asuinpaikan kuljetuspalveluohjeita lähi- tai asiointikunnista. Hyvinvointialue on velvollinen korvaamaan ainoastaan kohtuullisen kuljetuspalvelun. Mikäli asiakkaalla on soveltamisohjeessa määritellystä matkustusoikeudesta poikkeavia säännöllisiä ja tavanomaiseen elämään kuuluvia muita matkustustarpeita, asiakkaan tulee perustella hakemuksessaan kyseinen poikkeava matkustustarve. Asiakkaan esittämä yksilöllinen matkustustarve huomioidaan mahdollisuuksien mukaan kuljetuspalvelupäätöstä tehtäessä.

Kuljetuspalvelumatkoja voidaan yhdistellä toteutettavaksi samalla kulkuvälineellä, jollei siitä aiheudu matkustusajan kohtuutonta pitenemistä tai muuta kohtuutonta haittaa vammaiselle henkilölle. Hyvinvointialue voi vammaisen henkilön hakemuksesta päättää liikkumisen tuen jaksottamisesta korkeintaan yhden vuoden ajalle. Jos hyvinvointialue on antanut taloudellista tukea auton tai muun kulkuneuvon hankintaan, vammaisella henkilöllä on oikeus saada lisäksi muuta liikkumisen tukea vähintään 24 matkaa vuodessa, ellei vammainen henkilö hae tätä pienempää määrää matkoja.

Hyvinvointialue vastaa asiakkaan asiakasmaksujen laskutuksesta asiakasmaksulain mukaisesti. Asiakas saa laskun käyttämiensä matkojen perusteella jälkikäteen. Matkojen omavastuu perustuu asiakkaan tekemien matkojen pituuteen. Kuljetuspalveluiden omavastuuosuuksiin on mahdollista hakea alennusta tai perimättä jättämistä. Vammaisen asuessa yli kuukauden ajan hyvinvointialueen ulkopuolella, hänen on sovittava kuljetuspalvelun käyttämisestä toisella paikkakunnalla erikseen vammaispalvelun viranhaltijan kanssa, joka tekee palvelusta päätöksen.

Kuljetuspalveluasiakkaalta peritään matkoista omavastuu, joka vastaa paikkakunnalla olevan julkisen liikenteen maksua tai muu siihen verrattavissa oleva maksu. Liikkumisen tuen asiakasmaksuihin otetaan kantaa erikseen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksukirjassa.

2.13 Taloudellinen tuki hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle (vammaispalvelulaki 33 §)

Hengityslaitteen varassa elävällä henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka elämän ylläpitäminen edellyttää henkitorviavanteen kautta toteutettavaa tai muuta pysyvää taikka pitkäaikaista ympärivuorokautisesti laitteen avulla toteutettavaa hengitystukihoitoa. Hengityslaitteen varassa elävällä henkilöllä on oikeus saada taloudellista tukea ylläpitokustannuksiinsa silloin, kun hän ei ole terveydenhuollon laitoshoidossa. Taloudellisena tukena myönnetään 1 400 € kuukaudessa. Hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle annettava hoito, ylläpito terveydenhuollon laitoshoidon aikana sekä hoitoon liittyvät kuljetukset ovat asiakkaalle maksuttomia (asiakasmaksulaki 5 §).

Jos henkilöllä on oikeus saada yleisestä asumistuesta annetussa laissa tarkoitettua asumistukea taikka opintotukilaissa tarkoitettua asumislisää, hänen on haettava ensisijaisesti niitä. Tällöin henkilölle myönnettävästä taloudellisesta tuesta vähennetään henkilön saama asumistuki tai -lisä. Jos henkilö kuuluu useamman henkilön ruokakuntaan, joka saa yleistä asumistukea, vähennetään henkilölle myönnettävästä taloudellisesta tuesta osuus, joka lasketaan jakamalla ruokakunnalle maksettava yleinen asumistuki ruokakunnan jäsenten määrällä. Lisäksi henkilölle maksettavasta taloudellisesta tuesta voidaan vähentää 50 € kultakin vuorokaudelta, jolloin henkilö on ollut lyhytaikaisessa terveydenhuollon laitoshoidossa, jos henkilölle on maksettu taloudellista tukea myös tältä ajalta.

3. Vammaisille henkilöille järjestettävät harkinnanvaraiset ja määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet (VpL 6 §)

Pohjanmaan hyvinvointialue voi määrärahojen puitteissa järjestää vammaiselle henkilölle laissa tarkoitettua taloudellista tukea (VpL 32 §) sekä järjestää muita lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittavia palveluita ja tukitoimia.

3.1 Taloudellinen tuki (vammaispalvelulaki 32 §)

Hyvinvointialue voi korvata puolet teknisten ratkaisujen ja muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen välineiden hankkimisesta aiheutuvista kohtuullisista kustannuksista, jos vammainen henkilö tarvitsee niitä:

1) päivittäisissä toimissa;

2) liikkumisessa;

3) vuorovaikutuksessa; tai

4) vapaa-ajan toiminnoissa.

Hyvinvointialue korvaa kokonaan toimintarajoitteen edellyttämät välttämättömät ja kohtuulliset muutostyöt, jotka tehdään vakiomalliseen välineeseen tai muuhun tekniseen ratkaisuun sekä autoon tai muuhun kulkuvälineeseen. Hyvinvointialue voi myös antaa taloudellisena tukena korvauksetta vammaisen henkilön käyttöön teknisiä ratkaisuja tai muita kuin lääkinnällisen kuntoutuksen välineitä. Välineellä tarkoitetaan laajasti erilaisia päivittäisissä toimissa, liikkumisessa, vuorovaikutuksessa sekä vapaa-ajan toiminnoissa tarvittavia välineitä, koneita ja laitteita. Teknisillä ratkaisuilla tarkoitetaan erilaisia kehittyvän tekniikan ja teknologian mahdollistamia ratkaisuja, joilla voidaan tukea vammaisen henkilön osallistumista ja itsenäistä elämää.

Taloudellista tukea on haettava kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun vammainen henkilö on saanut auton tai muun välineen tai teknisen ratkaisun haltuunsa. Määräajasta poiketaan, jos hakemuksen viivästymiselle on hyväksyttävä syy. Taloudellista tukea myönnettäessä arvioidaan edistääkö haettu väline, kone tai laite olennaisesti vammaisen henkilön omatoimista suoriutumista ja vähentääkö se huomattavasti muiden palvelujen tarvetta. Määrärahat kohdennetaan ensisijaisesti henkilöille, joilla on vaikea toimintarajoite, huomioiden elämäntilanne ja toimintaympäristö kokonaisuudessaan.

Päivittäisissä toimissa suoriutumisessa tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankinnasta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen varattu määräraha kohdennetaan ensisijaisesti vammaisten henkilöiden päivittäisissä toiminnoissa tarvitsemien välttämättömien välineiden, koneiden ja laitteiden muutostöihin ja toissijaisesti välineiden, koneiden ja laitteiden hankintaan. Päivittäisissä toiminnoissa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet myönnetään pääasiassa omaksi, jolloin avustuksen määrä on enintään puolet

kohtuullisista kustannuksista. Vakiomalliseen välineeseen tehdyt vamman vaatimat välttämättömät, kohtuuhintaiset muutostyöt korvataan kuitenkin kokonaan määrärahojen puitteissa.

3.1.1 Korvaus auton hankintaan ja auton muutostyöt

Ensisijaisena yhteiskunnan avustuksena vammaisen henkilön auton hankintaan on tullin myöntämä autoveronpalautus. Vammaispalvelulain 32 §:n mukaista autoavustusta myönnetään ensisijaisesti vammaiselle henkilölle jokapäiväiseen liikkumiseen liittyvien tarpeiden perusteella. Avustuksen myöntämisellä tuetaan ensisijaisesti henkilön opiskelua tai työssäkäyntiä tai vammaisen lapsen perheen arjen toimimista. Auton hankintakustannuksia korvattaessa arvioidaan auton hankinnan tai vaihtamisen tarvetta nimenomaan henkilön toimintakykyyn tai toimintakyvyn muutokseen perustuen.

Korvauksena auton hankintaan myönnetään enintään puolet kohtuuhintaisen, yksilöllisen tarpeen mukaisen auton hankkimisesta aiheutuvista todellisista kustannuksista, pääsääntöisesti kuitenkin enintään 8 000 €. Hankittavan auton tai muun kulkuneuvon kohtuullisuutta arvioitaessa lähtökohdaksi otetaan vammaisen asiakkaan toimintarajoitteen vuoksi välttämättä tarvitsema automalli ja varustelutaso.

Korvauksen saamisen edellytyksenä on hakijan vammaisuus, säännöllinen ja päivittäinen kuljetustarve, säännöllinen liikkumisen apuvälineiden käyttö sekä muut vammaan ja sairauteen liittyvät perustelut oman auton tarpeesta.

Autoon tehtävinä muutostöinä korvataan asiakkaan vamman kannalta välttämättömät, kohtuuhintaiset apuvälineet, lisälaitteet ja muutostyöt, jotka mahdollistavat vammaiselle henkilölle auton käytön. Vamman vaatimat välttämättömät, kohtuuhintaiset lisälaitteet, elleivät ne ole autossa vakiovarusteina, korvataan yksilöllisen harkinnan mukaisesti määrärahojen puitteissa. Apuvälineiden ja lisälaitteiden osalta tulee selvittää mahdollisuus siirtää entisen auton lisälaitteet uuteen autoon. Lisäasennustöistä tulee olla eritelty tarjous. Jos asiakas haluaa vakiomallia kalliimman auton, paremman varustelutason tai vaikkapa tehokkaamman moottorin ilman lääketieteellistä perustetta, hän vastaa ylimenevästä osuudesta itse.

Auton huoltokustannuksia, korjauksia ja talvi- tai kesärenkaita lisävarusteina ei korvata. Lisälaitteiden korjaus- ja huoltokustannusten korvaus arvioidaan määrärahan puitteissa tapauskohtaisesti. Auton varustetasosta tulee esittää tekninen erittely. Lisäasennustöistä tulee olla eritelty tarjous.

Autoavustusta hakiessa asiakkaan tulee esittää:

- lääkärinlausunto (korkeintaan vuosi sitten annettu)
- kirjallinen kustannusarvio ostettavaksi suunnitellusta autosta
- toiminta- tai fysioterapeutin lausunto lisälaitteiden tarpeesta tai mikä automalli vastaa asiakkaan tarpeita
- kustannusarviot vamman tai sairauden johdosta välttämättömistä lisälaitteista ja arvio muutostöistä aiheutuvista kustannuksista
- autoliikkeen tai muun tahon tekemä arvio vanhan auton hyvityksestä

- ennakkoveropäätös autoveron palautuksesta
- päätökset muista auton hankintaan myönnetyistä avustuksista tai korvauksista
- muut perustelut autoavustuksen myöntämiselle
- rahoitussuunnitelma
- kopio ajokortista, jos hakijalla on ajokorttia

3.1.2 Päivittäisissä toiminnoissa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet

Pääsääntöisesti avustusta ei myönnetä kotitalouksissa yleisten kodinkoneiden (pyykinpesu- ja astianpesukone, matkapuhelin, tietokone sekä muut kodinkoneet) hankkimisesta aiheutuviin kustannuksiin. Korvausta voidaan myöntää ensisijaisesti vammaiselle henkilölle, jos tavallista kodinkonetta merkittävästi arvokkaampi laite on hänen itsenäisen päivittäisistä toiminnoistaan suoriutumisensa vuoksi välttämätön ja/tai vähentää merkittävästi muiden palvelujen, kuten henkilökohtaisen avun tarvetta. Vammaisen vanhemman arjen suoriutumista lapsen kanssa mahdollistava apuväline siltä osin kuin kustannukset aiheutuvat vanhemman vammasta voidaan huomioida.

Arvioitaessa avustuksen myöntämistä tietokoneeseen selvitetään hakijan yksilöllinen kokonaistilanne, tietokoneen tarve sekä mahdollisuus hankkia tietokone muiden taloudellisten tukimuotojen, kuten Kelan vammaistuen, avulla. Vammaispalvelujen harkinnanvaraisessa taloudellisessa tuessa korvaus tietokoneen hankinnasta aiheutuviin kustannuksiin voidaan suorittaa pääsääntöisesti kerran. Myönnettäessä avustusta vammaisen henkilön harrastusvälineisiin edellytetään, että kysymyksessä on niin sanottu erityisväline (esim. jääkelkka), jonka tarve on vammasta johtuva. Avustus on korkeintaan puolet kohtuullisista hankintakustannuksista.

3.2 Muut palvelut ja tukitoimet (vammaispalvelulaki 34 §)

Korvausta ylimääräisiin vaatetuskustannuksiin voidaan myöntää henkilölle, jolle aiheutuu vamman tai sairauden vuoksi kohtuuttomia, ylimääräisiä kustannuksia vaatteiden teettämisestä tai korjauttamisesta silloin, jos henkilö ei voi vammansa vuoksi käyttää perusmallistojen mukaisia valmisvaatteita. Korvausta ylimääräisiin erityisravintokustannuksiin voidaan myöntää henkilölle, jolle erityisravintokustannukset ovat kohtuuttoman suuret esim. kliinisten ravintovalmisteiden käytön vuoksi.

Harkittaessa myönnettävää vammaispalvelulain mukaista korvausta määritellään, kuinka paljon ylimääräistä vammasta aiheutuvaa kustannusta on syntynyt. Ylimääräistä kustannusta arvioitaessa voidaan vertailukohtana käyttää toimeentulotuen laskennassa hyväksyttäviä elintarvike- tai vaatetuskustannuksia. Vammaispalvelulain mukainen korvaus sovitetaan yhteen muiden samalla perusteella myönnettyjen avustusten kanssa. Tällaisia avustuksia ovat mm. sairausvakuutuslain mukaiset korvaukset ja Kelan myöntämät etuudet, jossa on myöntämisperusteena vamman tai sairauden aiheuttaman haitan ja avuntarpeen lisäksi siitä johtuvat erityiskustannukset.

4. Erityishuoltolakiin jäävät säännökset

Erityishuoltolain (519/1977) nojalla ei järjestetä palveluita, mutta se sisältää edelleen säännökset itsemääräämisoikeuden vahvistamista (42 §), erityishuollossa tapahtuvaa rajoittamistoimenpiteiden käyttöä (42 f -q §) ja tahdosta riippumattoman erityishuollon järjestämistä koskien (32–33 §; 37-39 §).

Lain mukaan erityishuoltoa annetaan henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Laissa tarkoitetulle henkilölle järjestetään hänen vammaisuutensa aiheuttaman toimintarajoitteen edellyttämiä sosiaalipalveluja ensisijaisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014) ja vammaispalvelulain (675/2023) perusteella sekä terveyspalveluja terveydenhuoltolain (1326/2010) perusteella. Erityishuollon tarkoituksena on tukea henkilön itsenäistä elämää, turvata hänen oikeutensa ja etunsa sekä antaa riittävää ja laadukasta tukea. Jos rajoitustoimenpiteille ei ole enää tarvetta, niiden käyttö pitää lopettaa.

Erityishuoltolain 2 pykälässä säädetään erityishuoltoon kuuluvan:

1. *vaativa moniammatillinen tuki, jota toteutetaan 9 §:ssä tarkoitetussa vaativan moniammatillisen tuen yksikössä osana sosiaalihuoltolain 21 c §:ssä tarkoitettua ympärivuorokautista palveluasumista tai 22 §:ssä tarkoitettuja laitospalveluja taikka*
2. *terveydenhuoltolain 67 §:n 1 momentissa tarkoitettua kehitysvammapsykiatrian osastolla annettavaa erikoissairaanhoitoa; vaativan moniammatillisen tuen yksikössä suoritettavat tahdosta riippumattoman erityishuollon edellyttämät lääketieteelliset, psykologiset ja sosiaaliset tutkimukset;*
3. *vammaispalvelulain 16 §:ssä tarkoitettuun vaativaan moniammatilliseen tukeen liittyvä sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:ssä tarkoitettu työtoiminta ja vammaispalvelulain 25 §:ssä tarkoitettu päivätoiminta sekä vammaispalvelulain 27 §:ssä tarkoitettu työtoiminta.*

4.1 Vaativa moniammatillinen tuki

Vaativan moniammatillisen tuen yksiköitä ovat sellaiset sosiaalihuoltolain 21 c §:ssä tarkoitetut ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköt ja 22 §:ssä tarkoitetut laitospalveluyksiköt sekä terveydenhuoltolain 67 §:n 1 momentissa tarkoitetut kehitysvammapsykiatrian osastot, joilla on käytettävissään riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan moniammatillisen tuen toteuttamista ja seurantaa varten.

Erityishuoltolain 23 § mukaan erityishuollon yksilöllistä järjestämistä varten hyvinvointialueella on vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä ja päätöksiä

tekevä vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä. Päätöksiä tekevän vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmässä on edustettuna lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus.

Erityishuoltolain 31 § mukaan erityishuollon antamiseen liittyvää päätöksentekoa varten hyvinvointialueella on ~~oltava~~ päätöksiä tekevä vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä. ~~A~~siantuntijaryhmässä on edustettuna lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus. Asiantuntijaryhmä päättää erityishuollon antamisesta ja lopettamisesta.

Erityishuolto ja erityishuoltolain 39 §:ssä tarkoitettu kuljetus (toimintayksiköiden välillä) on asiakkaalle maksutonta. Kehitysvammaisen ylläpidosta voidaan kuitenkin periä kohtuullinen maksu. (Asiakasmaksulaki 4 §.)